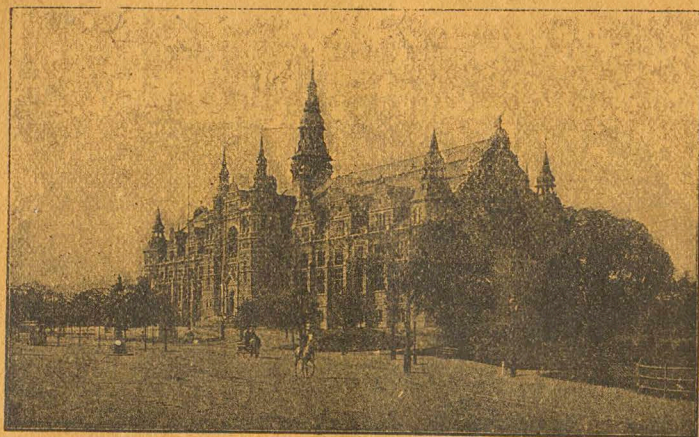

+ 1918
Ex. A

N. M. 5
Vägledn.
Permanen
and.

NORDISKA MUSEET

Almog
1918

ALLMOGEAFDELNINGEN GÖTALAND OCH SVEALAND

VÄGLEDNING

AF

P. G. WISTRAND

TREDJE UPPLAGAN OMARBETAD OCH UTÖKAD

AF

N. E. HAMMARSTEDT OCH S. ERIXON

STOCKHOLM - P. A. NORSTEDT & SÖNER

Pris: 1 krona.

Vägledningar,

utgifna af Nordiska Museet.

Svenska allmogefdelningen, Götaland och

Svealand, af P. G. WISTRAND. 3:dje uppl. omarb.

af N. E. HAMMARSTEDT och SIGURD ERIXON. 1 kr.

Afdelningen för de högre stånden,

af G. UPMARK och A. LEWIN. 60 öre.

Musikafdelningen, rum 83, af H. BOIVIE. 25 öre.

Lappska afdelningen,

rum 97—98, af N. E. HAMMARSTEDT. 25 öre.

Jaktafdelningen, rum 99, af N. KEYLAND. 25 öre.

Afd. för eldens ekonomiska användning,

rum 101—104, af S. AMBROSIANI. 25 öre.

Farmaceutiska afdelningen,

rum 113—114, af K. AHLBERG och A. KOCKUM. 1 kr.

Afd. för bokhandtverk, rum 115, af S. AMBROSIANI.

25 öre.

Skidsamlingen, rum 36, fört. af E. SKERFE. 60 öre.

Führer durch die Sammlungen des Nordiska

Museet, herausg. durch S. AMBROSIANI. 1 kr.

Guide to the collections of the Northern Mu-

seum, edited by S. AMBROSIANI. 1 kr.

Lifrustkammaren, hallen samt rum 29—31, af R.

CEDERSTRÖM. 1 kr.

Skansens kulturhistoriska afdelning,

af NILS KEYLAND. 50 öre.

Skansens zoologiska afdelning,

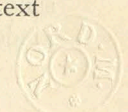
af ALARIK BEHM. 50 öre.

Svenska allmogefdelningen.

Svenska allmogefdelningen utgör alltsedan d:r A. Hazelius år 1873 under benämningen Skandinavisk etnografiska samlingen grundade det museum, som sedan erhöi namnet Nordiska museet, dettas hufvudstomme. Den afser att gifva en inblick i vårt lands äldre folkliga förhållanden, såsom dessa företrädesvis gestaltat sig hos vår allmoge. Det är minnen af bondens hus och hem, samfundslif, slöjd och näringar, dräkter, seder och bruk, som här hopförts och bilda en storartad samling, hvilken på grund af sin rikedom på föremål, sin allsidighet och sitt verkligt nationella innehåll utgör en synnerligen viktig källa för vetandet om vår gamla inhemska och för vårt folk kännetecknande odling.

Rörande sakernas uppställning inom denna afdelning bör kanske påpekast, att den skett dels på vanligt musei-vis i monterrum, där samhöriga föremål anordnats i grupper och äfven i små typologiska utvecklingsserier, dels i karaktäristiska stuginteriörer, hvilka utstyrt och möblerats såsom bruket varit i de landsändar, från hvilka interiörerna härstamma. Fördelen af dessa senare faller lätt i ögonen. Möbler och husgeråd m. m. komma i sin rätta omgifning och på den plats de intagit i de gamla hemmen, hvarjämte den murade spiseln med bakugn, grufva, äril o. s. v. kunnat framställas i vanlig storlek utan att verka störande. I monterrummen bär hvarje vägg, utom fönsterväggen, ett nummer i romerska siffror (I—III), och vid de märkligare mindre föremålen äro anbragta nummerlappar motsvarande de anvisningsnummer, som här i marg. och text angifvas.

1—182084.

Rum 1. Skåne. *Ingelstadsstugan*, som hör till de tidigaste af Hazelius anordnade stuginteriörerna, framställer ett skånskt bondhem i Ingelstads härad på 1820-talet, men är i det stora hela typisk för södra Skånes slättbygd.

En bondgård på gamla viset utgjordes inom detta område af en samling hopbyggda hus, hvilka bildade en fyr-sidig inramning omkring en i regel stensatt gårdsplan. En sida af denna fyrkant kallades »stuelängan» och inrymde familjens dagligstuga, flankerad af »bag»- eller »kistehuset» och »källarhuset» samt förstugan och »stärset» eller köket. Från förstugan, som vette mot gårdsplanen, kom man genom en dörr å ena sidan in i »stuan», där såväl husbondefolket som tjänarna hade sin vistelse. Jämför Raflundagården på Skansen.

Det är främre delen af en sådan stuga, klädd i festbonad, som här återgifves. Längst fram å gavlarna se vi dörren till »kistehuset», äfven kalladt »häbbaret», som utgjorde dels gästrum, dels ett slags skattkammare, i hvilken husmodern förvarade sina kistor med linne, konstväfda täcken och dynor samt smycken och dräkter; till höger om dörren *bordsändsbänken* äfven kallad *högsätet* och *krogskavet*, vråskåpet, samt stödd mot långväggen *bakbordsbänken*; till vänster *klockan*, *himlingasängen* med *sängbånn*, ett rep med handtag, båda lindade med brokigt ullgarn, hvilken har sitt fäste i sängtak och tjänade den liggande, framför allt sjuka och åldringar, till hjälp, då de önskade resa sig eller ändra läge i sängen. Pallen framför sängens långsida kallas *sängskammel*. Af stugans öfriga mer än vanligt praktfulla inredning må vidare påpekas det karaktäristiska *kistebordet* med underrede kalladt »bordkista», *gåsabänken*, *skedhäcken* å en af taksparrarna och ett par för skånebygden egendomliga *lennestolar* med halm-sits. Golfvet är af hårdtrampad lera och strödt med hafs-sand. På grund af någon festlighet äro stugans väggar klädda med konstväfda dukar, kallade *drätter* — i hvar-

dagslag däremot voro de hvitmenade väggarna nakna —, stolar och bänkar med *hjönnen*, hyenden, och *pjös* eller *bänkadynor*, samt bordet dukadt till gille med egendomliga bordskärl, ljusstakar och smörkägglor, de senares form märklig såsom varande en kvarleva från en rätt aflägsen medeltid.

Rum 2. Skåne. *Möbler, drätter, taflor m. m.* eller sådana föremål, som hörde till hemmets utstyrel, samt *en serie folkdräkter från norra och östra Skåne*. Möblerna äro i allmänhet påverkade af nyare tidens konststilar, men dock präglade af en i ögonen fallande bygdeindividualitet, som gör, att man ingalunda kan misstaga sig om sakernas skånska ursprung. Vi kunna lätt öfvertyga oss härom, om vi t. ex. kasta en blick på de märkliga hörnskäpen med deras färgmättade blomstermålningar eller på den rika samlingen af stolar (vägg II).

En märklig företeelse är den här utställda *sängen* af ek, 1, från Färs härad, hvilken, ehuru gjord så sent som år 1734, äger ett påtagligt medeltidskynne såväl i sin konstruktion som dekorativa utstyrel. Anmärkningsvärdt är, att denna sängtyp förekommit ganska allmänt inom ett litet område af Skåne, men så vidt vi nu veta saknar motstycke i det öfriga Sverige. I museets norska afdelning finnas närbesläktade former från Telemarken.

Bland möblerna i öfrigt anteckna vi särskildt en *stol*, 2, med ryggstöd, hvilken visar huru en prydligare sådan kunde te sig i Skåne (dat. 1541). Den är af ek och utsirad med målade reliefsniderier, däribland en framställning af »Adam och Eva vid kunskapens träd». Till stolens historia hör, att den sedan urminnes gått i arf inom en rik bondsläkt i Åsum, samt att den slutligen skänktes som »själskatt» till socknens kyrkoherde. Vidare må påpekas *handdukshållarna*, 3, (vägg I), den därinvid uppsatta *piphyllan*, 3 4, synbarligen afsedd för långskaftade kritpipor, samt vidare 4 (vägg II) samlingen af *gratulationer* och *minnesskrifter*, *sänghjälparna*, »sängbånn», 5, och en bokformig *trälåda* 5

6 6, med sniderier framställande bland annat S:t Göran i skånsk bonddräkt med prinsessan och draken, syndafallet m. m.

Uppslaget till sina gratulationer och minnesskrifter har allmogen till en början fått från de högre folkklasserna, bland hvilka sådana textade rim voro i bruk under 1600- och 1700-talen, men så småningom har däraf skapats en särskild stil med växtmotiv och hjärtan såsom genomgående ornamentsformer.

Af skånska *väfnader* har endast ett fåtal exemplar på grund af det strängt upptagna utrymmet kunnat exponeras i allmogefdelningen, eller nätt och jämnt så mycket, som varit nödigt för att gifva en något så när fullständig bild af landskapets gamla odling. Det stora flertalet af museets såväl skånska som andra allmogetextilier ingår i textilafdelningen, anordnad på annat ställe inom museet (rum 84—87 i 3:e våningen.)

Af skånska *folkdräkter* återfinna vi dels här, dels i de två följande monterummen tillsammans 17 stycken, eller de i ett eller annat afseende märkligaste, nämligen tre från göingehäraderna, en villands- och en järrestadsdräkt, sex ingelstadsdräkter, en mansdräkt från Herrestad, en luggude-dräkt för kvinna samt en mans- och en kvinnodräkt från hvardera af Torna och Vemmenhögs härader. Hvad som genast faller i ögonen är de skånska bondedräkternas särkynne. Med undantag af göingedräkterna, som stå de småländska värendsdräkterna mycket nära, finnes näppeligen någon släktskap emellan dem och de gammalsvenska.

Och detta är lätt förklarligt. Under århundraden har Skåne varit en dansk provins utan nämnvärd förbindelse med »uppländingarna», såsom skåningen än i dag utan vidare kallar sina grannar norrut. Det var Danmark och indirekt äfven norra Tyskland, som då voro skåningarnas läromästare och i många fall särpräglade deras odling.

I första hand är det kvinnodräkterna med sin rikedom på typer, sina egendomliga hufvudbonader, sina dyrbara

smycken och sin mångfald af plagg, som äga den mest utpräglade bygdeindividualiteten. Göingedräkterna, som företräda »norrahäradsboarnas», äro tvivelsutan de vackraste och till sin hållning ålderdomligaste. Ingelstadsdräkterna åter representera slättboarnas utstyrsel och utmärka sig särskildt genom sina starka färger och oformliga proportioner — öfverlif och kjortel äro hopsydda och lifvet så kort, att kjorteln tager vid strax under armarna, men när sedan knappt längre än till midten af vaderna. Till slättbogruppern hör den märkliga *sorgdräkten*, som sedan århundraden ådragit sig en berättigad uppmärksamhet. *Skördedräkten*, som utgjordes af ett enda plagg, »höstesärken», brukades om sommaren ej blott under skörden utan äfven vid lekar och gillen och har utom Skåne äfven förekommit i Blekinge och södra Småland. Längst ner i sydvästra Skåne möta oss slutligen vemmenhögsdräkterna, hvilka tillsammans med skytts- och oxiehäradsdräkterna bilda en tämligen enastående grupp.

Som en allmän regel för de kvinnliga allmogedräkterna gäller, att de i vida högre grad än männens sakna en enhetlig, bestämd tidskaraktär. Snart sagdt öfverallt, där utpräglade folkdräkter förekommo, visade kvinnorna i hela sin klädsel eller i vissa persedlar och detaljer en vida ihärdigare konservatism än männen ifråga om sin fäderneärfda dräkt, under det att de senares utstyrsel så godt som alltid bar hel prägel af någon bestämd moderiktning, stundom förut upprepade under flera generationer, stundom samtidigt med den, som gjorde sig gällande, då dräkten tillskars. Sålunda gingo ingelstads- och herrestadsbönderna ännu mot 1800-talets midt klädda i en dräkt lik den, som bars af herremännen under Gustaf II Adolfs och drottning Kristinas tid, under det att vemmenhögskarlarna redan på 1820-talet lagt sig till med en af empiretidens smak starkt påverkad klädsel. Liksom kvinnorna uppträdde männen vid festliga tillfällen alltid i en mängd plagg. Linné omtalar 1749, att sjörupsbönderna (i Ljunits härad) klädde sig

i tre tröjor, »af hvilka kanten på den inre städse lyser under den yttres», samt flera par byxor, »och hålla de dem lika så nödvändiga som fruntimren flera kjortlar». Ännu rikare ställde sig Bara härads mansdräkt, som på 1790-talet bestod af ej mindre än fyra olikfärgade vadmalströjor: en »krypi», en »fari», en »slomeridom» och en »utanom». Hvad kvinnodräkten beträffar synes det oftare varit regel än undantag, att fem till sex bastanta tygkjortlar, förutom en luden skinnkjortel, som kallades »päls», buros på en gång. Träskor brukades enligt Linné vid medlet af 1700-talet allmänt öfver hela Skåne, utom till helgs.

Rum 3. Skåne. *Fortsättning af dräktserien, möbler, bordskärl samt en samling föremål tillhörande det forna by- och samfundsväsendet.*

Af här utställda möbler visar den målade *kistan* midt på golfvet med året 1797, huru klädgömmorna i kistehuset tedde sig. De pompösa barocksniderierna, **7** (vägg **III**), hafva ursprungligen bildat gaflar till en paradsäng och förskrifva sig från förra hälften af 1600-talet. Initialerna »NIS KRD» och året 1773 visa, att den sistnämnda är ommålats för ett bondehem. En utpräglad bondmöbel är den långa *sängen* i tre afdelningar med årtal 1811 (vägg **II**) och likaledes *utdragssoffan* (vägg **I**) med årtal 1810. Sängen hade sin plats i »häbbashuset», motsvarande härbärgat eller gäststugan på andra orter, och utgjorde, då man ej hade främmande nattgäster, en upplagsplats för husets förråd af sängkläder. Anmärkningsvärd är äfven en *hängstol*, **8** (vägg **II**), som vanligen hade sin plats i stugtakets och i hvilken barnet för en och annan stund kunde lämnas utan tillsyn.

Den skånska samlingen af bordskärl är ganska omväxlande och erbjuder mycket af kulturhistoriskt intresse. Den här (vägg **I**) anordnade utställningen af *sill-* och *sofvel-* **9** *diskar*, **9**, visar tallrikens föregångare. Diskarna i fråga utgöras af längre eller kortare, smala och hyflade brädlappar, afsedda för en eller flera personer, i senare fall så

många, som fingo rum vid samma sida af matbordet. En disken närstående form visa de helt platta *trätallrikarna* i väggmontern till höger. Såsom för Skåne mycket karakteristiska bordskärl må vidare anföras de målade, af en hög fot uppburna *sofvelfaten*, **10**, och *smörställen*, **11**, **10 11** af trä, tenn eller lergods, och de mången gång med målning praktfullt sirade gästabudstallrikarna af trä. Ett af lerfaten har i midten en liten skål och kallas *fiskafat*. Skålen var afsedd för såsen, och kring henne upplades den sönderstyckade fisken. Dryckeskärlden fylla en särskild väggmonter (vägg **III**). Den gamla tidens skåningar höllo liksom nordbon i allmänhet, särskildt vid års-, familje- och byhögtider, gärna dryckesgillen och ansågo det hedersamt att vid sådana festligheter kunna tömma bägaren i botten. Men kalaset skulle ej vara endast rundligt, man fordrade äfven, att det skulle vara muntert, och af deltagarna därjämte en viss fyndighet vid dryckens förtärande. För detta syfte användes en mängd kärlformer, hvilka i första hand afsågo att sätta dryckeshjältarna i bryderi samt på samma gång väcka och hålla bordsglädjen vid makt. Till denna grupp höra *gäta-* eller *gyckelkrusen*, **12**, med, som synes, **12** upptill genombruten omkrets. Om någon i laget på grund af flitigt pokulerande var mindre klarsynt och sökte att på vanligt sätt få sig en klunk ur ett dylikt krus genom att föra brädden till munnen, fick han innehållet öfver sig i stället för i sig, och ett dylikt missöde skulle gifvetvis väcka stormande munterhet bland de ofta lättroade och pojkaktiga gillesbröderna. För att kunna inmundiga kärlets innehåll måste man suga å ett af de å brädden anbragta munstyckena, af hvilka dock en del äro blindpipor, en del öppna. Dessa senare, utom den, å hvilken man suger, måste man tilltappa med fingrarna. Brädden är rörformig och bildar tillsammans med den likaledes ihåliga grepen en sugledning, som mynnar ut vid botten i kärlets insida. Förebilderna till dessa s. k. vexirkrus äro af utländskt ursprung.

En tredje, mindre monter innehåller föremål, som belysa det skånska byväsendet (vägg I).

Den gamla tidens bysamhällen voro ofta så att säga små stater i staten med egen patriarkalisk författning, »byordningen» eller »byaskrän», hvilken med tiden skriftligen affattades och inemot medlet af 1700-talet genom öfverhetens ingripande och försorg äfven omredigerades och trycktes för fördelning till bykommunerna. Byns bönder bildade under ledning af åldermannen och två bisittare en själfstyrelse, bylaget, hvilken ordnade bymännens inbördes rättigheter och skyldigheter och ej blott i bymännens inbördes tvistemål utan ock i många andra fall utfödde domsrätt och ådömde såväl böter som lindrigare kroppsstraff. I regel hölls bystämma två gånger om året, den ena på våren vid valborgsmässan, den andra på hösten omkring allhelgonamässan eller, oftare, vid märtensmässan. Under äldre tid höllos dessa stämmor under bar himmel, gemenligen på bytorget midt i byn, där flera större stenar, »byastenarna», voro utlagda till sittplatser för bymännen. Alla bylagets besuttna bönder hade rättighet och skyldighet att deltaga i stämman och kallades dit af åldermannen medelst *budkaflen*, äfven kallad *sankefjälén*. För samma ändamål brukade åldermannen äfven tuta i *byhornet* —
 13 ett sådant 13, från Höja socken i Luggude härad hänger å väggen intill skåpet. Under mycket enkla och små förhållanden lär man hafva inskränkt sig till några kraftiga slag i brunnskaret.

14 I stora byar fanns alltid en *bomärkestafla*, 14, eller *byastock*, ett slags jordebok af trä, å hvilken gårdarnas bomärken, nummer och i senare tid äfven ägarnas namn-initialer voro inskurna samt för ordnandet af samfällda göromål en hel del »kaflar» eller »fjälär». Sådana voro »brefkaflen», »ringkaflen», »skjutskaflen», »tiggarfjälén» m. fl., hvilka skickades åborna emellan och angåfvo, hvem som för tillfället stod i tur och ordning att ombesörja brefbärning, ringning i kyrkan, skjuts, eller hvem som skulle

»husbärgera» byns fattiga o. s. A. Bland här utställd kaflar må särskildt antecknas en *byastock*, 15, för Knislinge by 15 i Västra Göinge härad, å hvilken numren å byns 15 hemmanslotter och deras ägare år 1774 äro upptagna; en *ringklubba*, 16, från Löderups socken, Ingelstads härad, som 16 brukades endast vid kungsringningar och har användts vid en mängd kungliga personers dödsfall emellan åren 1751—1859, samt några *knäflingar*, 17. Dessa senare användes 17 för räkenskapsföring. För hvarje byman fanns en »knäfling», och denna förvarades hos åldermannen. Då någon åbo förbrutit sig mot byordningen, fick han en skåra å sin knäfling. Vid höststämman granskades knäflingarna. Tillvägagångssättet var därvid mycket enkelt, och tillfälle till vad fanns icke. Den felande måste plikta, och plikten förvandlades i öl och brännvin, som förtärdes på stället af de samlade bymännen. Detta kallades »att dricka på någon». Så snart böterna erlagts, bortskuros märkena. Den äldsta knäfling museet äger bär årtalet 1738. Märk 18 äfven den ovanliga *kalendarstaflen* utan runor, 18.

Rum 4. Skåne. Fortsättning af dräktserien, smycken, redskap för matlagning, hemslöjd och belysning m. m.

Dräktserien afslutas här med vemmenhögsdräkterna samt en del dräktdetaljer i fönstermontern, såsom *bröst- eller bringedukar*, 19, tillhörande den kvinnliga utstyrseln; 19
kåpor, 20, från nordöstra Skåne, hvilka fästas på ryggen å 20 kvinnornas rundskurna kappor; *lifstycken*, däribland ett par från sydvästra Skåne, försedda i nedkanten med valk, »pölsa», som uppbar kjorteln; *brudlister*, 21, från tiden 21 1741—1840, alla tillhörande norra Skånes kvinnodräkter; *spedetröjor*, 22, stickade af färgadt ullgarn och prydda 22 med bandbesättning, silfversmycken och broderier; *vantar* och *handskar*; egendomligt knutna hufvuddukar, kallade *kludar*, samt *brud- och brudpigelockar*, 23, af växlande 23 form. Till Vemmenhögs och närsläktade kvinnodräkters »kludar» höra *örnalapparna*, 24, om hvilkas användning den 24 utställda kvinnodräkten från Vemmenhögs härad ger besked.

De skånska kvinnodräkterna utmärkas i all synnerhet genom sin stora rikedom på silfverprydnader med typer, som synas vara lånade från urgamla förebilder. Smyckena återfinnas i rummets golfmonter. Dessa prydnader äro af flera slag, dels sådana som utgjorde en mer eller mindre bestämd del af dräktens tillbehör, dels sådana som brukades vid festliga tillfällen och af brudar. Till det först
 25 antydda slaget höra *kjortelmaljorna*, 25, och *skörtasöllet*,
 26 26, som buros fastsydda vid lifstykets kanter och emellanåt hopsnörades med en silfverkedja. Maljorna hafva gamla anor. De förekommo redan under medeltiden och synas nått sin högsta utveckling under renässansens blomstringstid. I sin äldsta kända skånska form äro de gjutna och jämförelsevis små samt prydda än med medeltidsbokstäfver t. ex. A M (Ave Maria), än med helgonbilder, än med djurbilder såsom lejon, örnar, dufvor o. s. v., än med änglahufvuden och växtmotiv. I ett senare utvecklingsstadium hafva de vuxit i omfång och äro ofta pressade samt prydda med monogram, bladmotiv och färgade flussglasprismor. En hithörande, men enastående företeelse äro *kivikshäk-*
 27 *torna*, 27, som knäppas tillsammans såsom ett bokknäppe. Möjligen föreligger här en utvecklingsform af 1300-talets
 28 »kjorselspänsla». *Skörtasöllet*, 28, åter utgöres ej sällan af rektangelformiga silfverplattor, än prydda med pålödda akantusblad af silfverbleck, erinrande om ungrenässansens orneringsmotiv, än genombrutna eller pressade. Såsom ingående bihang till dräkten må vidare nämnas de stora
 29 buckelformiga *tröjspannena*, 29, hvilka med rödt underlag
 30 fastsyddes parvis å tröjornas bröststycken, *ringsöljorna*, 30, och spannena för hopfästning af halskläden m. m., *ärm-*
 31 och *halsknapparna*, 31, *fingerringarna* och de s. k. *bjällerknapparna*, 32, hvilka senare utan tvifvel äro utvecklingsformer af medeltidsdräkternas silfverbjällror.

Till de egentliga lyx- och festsmyckena höra *trille-*
 33 *korsen*, 33, ofta prydda med initialerna I H S, som af allmogen tolkades »Jesus Herrens Son». Anmärkningsvärdt

är, att dessa smycken trots sin runda form alltid kallas kors. Särdeles märkliga äro *striglakorsen*, 34, hvilka i 34 sin ursprungliga gestalt äro T-formiga men sedan utvecklas till krusifixform. T-(hebr. tau) tecknet tillskrefs under medeltiden genom judiskt inflytande en mot farsoter och annat ondt skyddande verkan. Vidare märkas *söllbältena* 35, med *bältebånn*, 36, och *skon*, 37; *särkasöllet*, 38, en 35 36 37 38 rektangelformig silfverplatta, hvilken bars såsom halssmycke, samt *hufvudsöllet*, 39, äfven kalladt *hufvudla*, ett slags 39 pannsmycke, som tillhörde brudutstyrseln.

Strax till höger om ingången (vägg I) äro utställda bland annat några *vallhorn* samt en samling s. k. *ringstafvar*, 40, hvilka tillhörde byherdens utrustning. I hor- 40 net blåste han om morgnarna, då boskapen drefs i vall, och om kvällarna, då den kom hem, så att byns pigor skulle kunna samlas på en gång för att mjölka, och med ringstafven skramlade han, då kreaturen, i synnerhet tjurarna, voro »stängeliga». Märk äfven *träskofolen*, 41, ett 41 uteslutande skånskt musikinstrument, förfärdigadt af en träsko. Se vidare musikhistoriska afdelningen (rum 83 i 3:e våningen).

I väggmontern inrymmes en samling *askar* för smycken, sydon, pengar o. s. v. Korgarna å plattan under montern äro s. k. *förningskorgar*, i hvilka bondhustrurna förvarade medförda matvaror, då de reste till gästabad. Det må i förbigående nämnas, att bruket af »förningar» redan vid 1200-talets början förbjödes i gotlandslagen.

Matberedningen var i regel den enklast möjliga och redskapen för kokkonsten lika anspråkslösa. Påpeka vi några *krydd-* och *senapskvarnar*, 42, afsedda att under 42 användningen fastskrufvas vid en bordskant, ett par sär- egna *ostkar*, 43, och ett par *trästämplar*, 44, för julbrö- 43 44 dets utsirning, torde vi hafva anført det märkligaste inom detta område.

Bland verktygen för hemslöjd faller (vägg II) den ståtliga samlingen af *skättekniivar*, 45, på grund af sina 45

glada färger och ofta eleganta former genast i ögonen. Skäktknifven var som bekant ett redskap för linberedning men på samma gång ofta en fästmansgåfva, hvilket i sin ordning förklarar den under andra omständigheter onödiga lyx af konstfärdiga sniderier samt granna målningar, som nedlagts på deras utsmyckning. Sedan linet skördats, befriats från fröknopparna, rötts samt bråkats med *brytan*, 46 vidtog skäktningen, ett förfaringsätt, som afsåg att rengöra de bråkade linstjälkarna från skäfvor. Detta tillgick sålunda, att man med vänstra handen höll ett knippe 47 lin öfver kanten på en *skättefot*, 47, och bearbetade det i täta slag med knifven, tills skäfvorna bortfallit. Linets rengöring försiggick i »brydestugan» eller »bastan», där sådan fanns, eljest i en s. k. »brydegrop» och förestods af »bastekåringen», på sina ställen kallad »barran». Sedan 48 linet sålunda var beredt, häcklades det å *linhäcklan*, 48, och var nu färdigt för spinning. Af skånska spinnredskap äger museet utom den vanliga spinnrockstypen med dess 49 ofta prydliga, spirformiga *rockhufvud*, 49, kring hvilket 50 linet upplindades, äfven en gammaldags *spolrock*, 50, samt 51 några primitiva tvinnredskap, *snokrokar*, 51. Bland väfredskapen märkas en *väfstol* med upprättstående varp och 52 tillbehör af granpinnar för inslaget samt en *väfkam*, 52, medelst hvilken inslaget hopfördes. Som synes liknar den mycket den fornnordiska. Egentliga skillnaden dem emellan består däri, att i den fornnordiska typen hölls varpen spänd med nedtill vidknutna stentyngder och inslaget inslogs följaktligen uppåt, ej såsom här nedåt. (Jämför väfstolen från S. Bergenhus amt, Norge, i museets textila delning.)

För tvätt, mangling och strykning hade skåningen flera redskap, bland hvilka *klappträet*, *kafveldonet*, *gniefjälén* och *gnidstenen* äro de anmärkningsvärdaste. Klappträet, 53, på skånska *torskel*, ett redskap för klappning af byckkläder, var liksom skäktknifven ofta en fästmansgåfva och är därför emellanåt både snidadt och måladt;

kafveldonet, 54, består af kaflen och brädet och kan betraktas såsom urtypen för vår tids mangel. Då man skulle mangla, lindades plagget kring kaflen, som sedan medelst brädet rullades fram och tillbaka å ett bord eller annat plan, tills plagget blivit slätt. *Gniefjälén*, 55, och *gnidstenen*, 56, motsvarande en senare tids strykbräde och strykjärn samt hafva användts långt in mot våra dagar. Med dessa båda redskap utfördes glättningen sålunda, att plagget, som skulle strykas, utbreddes öfver brädet och därpå bearbetades med stenen, tills det företedde en glänsande yta. Sålunda strökos alla till så väl mannens som kvinnans utstyrsel hörande linnesaker, hvilka voro afsedda att synas, äfvensom borddukar. Men gnidstenen brukas äfven för andra ändamål. Göingarna lade ej sällan en gnidsten i den aflidna kvinnans likkista, för att den döda icke skulle gå igen, och då en kalfko mjölkades första gången, skulle en gnidsten läggas i mjölkstäfvan, så kunde ingen skämma mjölken. Gnidstenen och sannolikt äfven fjälén förekommo redan under hednatiden. Gnidstenar af glas och af alldeles samma form som de här i montern (vägg III) utställda hafva nämligen påträffats å flera ställen i grafvar från 800-talet. Och i en kvinnograf på Björkö har bland annat hittats en benskifva, hvilken till form och storlek erinrar om de skånska gnidbräderna. Såsom gamla minnen af en svunnen tid må i detta sammanhang påpekas de s. k. *brickorna*, 57, i väggmontern, med hvilka lister och band väfdes. I allmänhet äro dessa brickor af trä, någon gång klippta af vanliga spelkort, samt fyrkantiga, med ett hål i hvardera hörnet. Jämt en skyttel och en bandknif utgöra de hela väfnadsattiraljen. Konsten att väfva med brickor — på andra orter förekomma benämningarna »kort», »spjäll» och »slänn» — har idkats öfverallt i vårt land och torde ännu icke vara alldeles bortglömd. Men konsten är äfven gammal. Professor Hjalmar Stolpe hittade omkring 1874 under sina gräfningar i »svarta jorden» på Björkö liknande brickor tillsammans med

föremål, som härstamma från vikingatiden. I öfrigt innehåller montern *bandväfskedar*, **58**, redskap för sömnad, däribland ytterligt primitiva *prylar* af ben, **59**, *nystpinnar*, **60**, och *nystringar*, **61**, de senare af hopböjda gåshalsar, som innehålla skramlande ärter, *krusbräden*, **62**, *knyppel-dynor*, **63**, och *gnidstenar*, **64**, af sten, trä, ben och glas. Såsom ett för Skåne egendomligt redskap, betingadt af slättbons sätt att bygga hus, må påpekas den s. k. *mur-slättan*, **65**. Såsom namnet anger, motsvarar den murslefven i en murares hand och brukades att släta de med lera klenade husväggarna. Så snart ett hus var uppfördt, inbjöd ägaren grannhällets pigor och drängar att infinna sig med sina murslätter för att hjälpa till med »kliningen». Ingen uteblef gärna, ty arbetet gäldades med ett duktigt kalas, som kallades »klinegille» och afslöts med dans.

I väggmontern till höger en samling *sköraskar*, **66**, *eldslagningsmedel* **67**, bestående af stål, flinta och fnöske, *svafvelspetor*, *svafvelstickor*, **68**, *stickstakar* för brinnande lysstickor, **69**, *lampedallor*, **70**, ett slags ställningar för *tranlamporna*, **71**, *ljusformar*, **72**, och *ljusstakar* i rik omväxling. Bland de senare må påpekas de ståtliga järnstakarna med hästskoliknande hängen, samt ett par egenomliga typer, den ena af trä, **73**, den andra af lergods, **74**. Trästakstypen i fråga synes vara till lika mycket för ros skull som för gagnet. Den är hopsatt af flera lösa delar, hvilka gripa in i hvarandra och sammanhållas af själfva ljuspipan. Troligen föreligger här ett slags tankeöfning jämförlig med »sinklärsbojor» och dylikt, med hvilken man kunde skaffa sina gäster hufvudbry. Det var redan litet krångligt att plocka isär staken och ännu brydsammare att sätta ihop den igen. Lerstakstypen äger medeltidsanor och därjämte en vidsträckt spridning i västra Europa. Den har i sin vanligaste gestalt form af en fotangel med stympade spetsar och ett hål för ljus i varje spets. Under montern en *behållare*, **75**, för smält talg, då man stöpte ljus.

Rum 5. Blekinge. Den blekingska allmogekulturen synes anmärkningsvärdt litet berörd af den dansk-skånska, trots att Blekinge under århundranden i egenskap af dansk provins haft samma öden och utvecklingsförutsättningar som Skåne. Vill man finna några beröringspunkter mellan Blekinges och någon annan landsdels forna bondekultur, torde dessa snarast vara att söka inom de närliggande smålandshäraderna. Man jämföre t. ex. Kyrkhultsstugan från Blekinge på Skansen, hvilken haft sina typfränder inom Småland, Halland och Västergötland, med den här förut omnämnda Raflundagården från Skånes slättbygd. I alla händelser bära blekingebondens såväl husgeråd som konstväfnader och dräkter dock en utpräglad särkaraktär, som med smärre växlingar inom de skilda häraderna alltigenom är blekingsk.

Blekinges folkdräkter äro i museets utställning företrädade af en tämligen sen (1830-talet) *mansdräkt från Listers härad*, en *festdräkt från Medelstads härad* för ogift kvinna och två *kyrkdräkter från Östra härad*, visande skillnaden mellan hustruns och flickans utstyrsel vid 1800-talets början. Likasom den ännu i slutet af 1700-talet från förra hälften af 1600-talet fortlevande mansdräkten i svart och rött ådrog sig särskild uppmärksamhet och gaf Gustaf III uppslag till hans s. k. svenska dräkt, så hafva äfven Blekinges gamla kvinnodräkter genom sina väl afpassade proportioner, glada färger och sin smakfulla mönstergifning länge räknats bland Sveriges täckaste folkdräkter. Hithörande märkligare detaljer äro utställda i väggmontern närmast fönstermontern. Märk de krets-
runda röda silkesömmade *valkarna*, **101**, hvilka, utstyrda
med långa, längs ryggen hängande sidenband, buros af
ungmöen såsom brudpiga och ungfadder; de med broderier
pydda samt knutna *lufvorna*, **102**, som tillhörde den
gifta kvinnans utstyrsel; de röda *brudlisterna*, **103**, med
så tidiga år som 1747 och 1751; *handskarna* och de ståtliga
silfverprydnaderna, bland hvilka *halssmyckena*, *brudbäl-*

tena och två praktfulla *brudkronor* intaga hedersrummet.
 104 Af brudkronorna förskrifver sig den äldsta, 104, med all
 105 sannolikhet från 1600-talet, under det att den yngsta, 105,
 bär en så sen tidsbestämning som 1868. Ett så godt
 som ingående bihang till kyrkdräkten äro de silfverbe-
 106 slagna *psalmböckerna* samt *svampdosorna*, 106. Märk
 107 äfven *fästepenningen*, 107, en gåfva, som den unge man-
 nen lämnade sin fästmö, då hennes föräldrar gifvit sitt
 bifall till giftermål. I fönstermontern till vänster ses någ-
 ra till mansdräkten hörande *plagg* af jämförelsevis sen
 ålder, en *kvinnosadel*, s. k. brudsadel, samt ett ovanligt
 vackert *bänktäcke* i flamsk väfnad.

Rummets väggar äro upptill klädda med långsmala
dukar, af hvilka en del skilja sig från de skånska bland
 annat därutinnan, att mönstren äro sydda, ej väfda. Till
 dessa dukar, med hvilka de gamla ryggåsstugornas tak och
 väggar öfverkläddes, sluter sig en målad s. k. *bonad* med
 bildframställningar. Den idékrets, från hvilken konstnären,
 en blekingebonde Sven Nilsson i Härnäs (Kyrkhults socken),
 lånat ämnet för sin målning, är som vanligt den bibliska.
 Här framställes syndafallet, David och Goliath, Elias him-
 melfärd o. s. v. Naiv och lustig är illustrationen till lik-
 nelsen om »grandet och bjälken»: två bönder i blekinge-
 dräkt från 1820-talet, af hvilka den ene bär »bjälken» i form
 af en lång käpp, som står rakt ut från bärarens vänstra
 öga. Vidare förekommer »världens ostadiga lycka»: man
 ser ett åttaekradt hjul samt tre män, en af dem stående
 bredvid hjulet, en annan öfverst å detsamma, under det
 att den tredje framställes fallande hufvudstupa vid hjulets
 andra sida. Lyckohjulet sålunda återgifvet förekommer
 någon gång i våra kyrkmålningar från medeltiden.

Såsom utpräglade blekingesaker må framför allt på-
 pekas de här utställda *trebensstolarna* med ryggstöd och
 rund sits, af hvilka en serie olika utvecklingsformer från
 den enkla *trebensstolen* utan karm finnes utställd. Jämför
 härmed de två stolarna med sits och karm i ett stycke

(vägg III). Anmärkningsvärda äro ock den mycket ovan-
 liga *nystvindan*, 108, *träskedarna* och *träljusstakarna* 108
 i montern samt i viss mån de ovala *träformarna*, 109, för 109
 sötgröt — de senare lokaliserade till gränsbygderna åt små-
 landssidan — äfvensom *ljusstöpningskärnorna*, 110, af ler- 110
 gods (vägg III).

Till sist må äfven påpekas de af halm tillverkade
förvaringskärlen (vid vägg I) och trenne *byhorn* (vägg II),
 bland hvilka särskildt bör uppmärksammas Hoby *skråhorn*,
 111, det präktigaste byhorn som museet äger. Nedanför 111
 detta ett mindre vanligt musikinstrument, kalladt *hummel*,
 112. Hornet i fråga »upprättades» 1735 enligt en å det- 112
 samma ristad inskrift af byns då varande sju bymän.
 Hummeln är ett knäppinstrument och består af en platt
 resonanslåda med en rak och en delvis utbuktad sida samt
 har 9 eller 13 strängar, som spelades med en spetsad och
 tvärstruken fjäderpenna eller med en metallstaf. Af strän-
 garna är den högsta dragen öfver ett gripbräde med tvär-
 streck för antryckningsställena. De öfriga strängarna äro
 stämda så, att de bilda treklang. Då instrumentet spelades,
 ställdes det på ett bord eller dylikt och med fjädern eller
 stafven drog man öfver alla strängarna från den djupaste
 till melodisträngen, så att meloditonen kom att ljuda sist.
 Numera har hummeln gått ur bruk, men vid 1700-talets
 midt synes den varit spridd rätt allmänt i vårt land, äfven
 bland allmogem.

Rum 6. Öland och Gotland. Ölands gamla rent
 folkliga odling, såsom denna ter sig i museets samlingar,
 erbjuder, hvilket ju är att vänta, ej så få anknytningspunkter
 med både den blekingska och än mer kalmarlänsbygdens
 på smålandssidan. Men här förekomma dock en del lo-
 kala egenheter och nya ornamentsmotiv, t. ex. de stiliserade
 hästhufvudena och hästbilderna, hvilka, liksom öns folk-
 dräkter, stå tämligen isolerade och kunna sägas vara sär-
 drag i Ölands folkliga odling. Såsom prof på hästmotivets
 kynne och behandling kan särskildt foten å de här ut-

141 ställda *skäktstolarna*, **141**, tjäna. Märklig i sitt slag är **142** ock den invid dem sittande *bandskeden*, **142**, på grund af sitt långa skaft eller rättare fot.

I den *öländska* utställningen möter oss (vägg **I**) den **143** vanliga *runstafven*, **143**, så fullständigt utförd, som den någonstades blef. Runstafven är almanackans föregångare, men uppställd så, att den gäller för ett obegränsadt antal år. I sin enklaste form är kalenderstafven oftast två- eller fyrsidig med inskurna tvärstreck, ett för hvar och en af årets 365 dagar. Bredvid denna ursprungliga form har sedan urminnes brukats en annan typ, den egentliga runstafven, å hvilken tvärstrecken äro utbytta mot runseriens sju första mynder, hvilka upprepas i samma ordningsföljd, tills årets alla dagar fått sin runa. Härigenom erhålla äfven veckodagarna sina bestämda märken. Känner man årets söndagsbokstaf, här runa, d. v. s. på hvilken veckodag nyårsdagen infaller, är det alltså möjligt att finna sig till rätta å runstafven. Detta blef ännu lättare, när man utmärkte årets märkelsedagar med bestämda tecken, som antingen inskötos mellan strecken, eventuellt runorna, eller inskuros öfver dem. Dessa tecken angifva dels sådana dagar, som enligt gammalt bruk voro af vikt att minnas vid sänings- och skördetiden m. m., dels årets fasta helgdagar, och utgöras i förra fallet af tämligen växlande märken, i senare fallet af symboler, syftande t. ex. på det helgon, åt hvilket dagen var helgad. För att anföra ett par belysande exempel utmärktes sålunda nyårsdagen med ett dryckeshorn, syftande på jul- och årsskiftesgillena, sigfridsmässan, 15 febr., med en biskopsstaf, eriksmässan, 18 maj, med ett krönt hufvud och ett ax: S:t Erik blef halshuggen, men eriksmässan var tillika en märkelsedag för jordbrukaren enligt det gamla talesättet: ger Erik ax, ger Olof kaka; vidare äro alla mariadagarna angifna med en kröna, som syftar på himladrottningen, och petridagarna med en nyckel; olsmässan, 23 juli, med en yxa, och larsmässan, 10 augusti, med ett halster, emedan den helige Laurentius

blef lefvande stekt på ett dylikt redskap. I sin mest utförda form har runstafven erhållit gyllental eller prim utstätt vid dagrunorna och kallas nu ofta primstaf. Genom denna anordning kunde bonden utan vidare svårighet beräkna tiden för månskiftena och de rörliga helldagarna. Alla ölandsstafvarna äro primstafvar, under det att en å motsatt vägg utställd runkalender från Gotland saknar gyllental. Märk äfven den öländska *runkalendern i bokform*, **144**, som utställes i fönstermontern.

Till utställningens märkligare föremål höra den snidade *utdragssängen*, hållen i en rustik gustaviansk stil från omkring 1800 och prydd med Smålands och Ölands landskapsvapen, de små *äggstformarna*, **145**, och *grythängaren*, **146**.

Den utställda öländska kvinnodräkten förskrifver sig från 1820-talet, men öfverensstämmer, äfven i smådetaljer, förunderligt väl med en 1703 afbildad och beskrifven kvinnoklädsel, hvilken vid nämnda tid var i allmänt bruk å öns norra del. Betecknande för denna dräkt är »täpan», ett slags konstväfd långschal, som bars öfver axlarna eller å ena armen, monteringen å lifstycket samt äfven hufvuddukens knytning. Till denna klädebonad höra ej så få smycken (se fönstermontern), såsom *läskedjan*, **147**, *löfspännet*, **148**, en del fingerringar och ett buckleformigt, i vårt land icke utom Öland känt *nålsmycke*, **149**. Alla dessa jämte den silfverbeslagna psalmboken ingingo i »begåfningen», såsom fästmanspresenterna kallades. Såsom ett gammalt bruk kan omtalas, att vigselringen ofta bars fastknuten å ena halsdukssnibben på bröstet och ej på handen. I detta sammanhang förtjäna äfven påpekas de märkliga *pannsmyckena*, **150**, utsydda med pärlor, och brudkronan i fönstermontern. Ett sådant pannsmycke kallades *la* eller *pärkrans* och tillhörde såväl brudens som brudpigornas utstyrsel. Till pärkransen hör ofta en oval eller trekantig *nacklapp*, **151**, som brukades endast af gifta kvinnor vid festliga tillfällen och då förstärkt med en sidenrosett, anbringad å hjässan emellan kransen och nacklappen. Var

brudens dygd misstänkt, måste hon liksom hustrurna bära nacklapp, för att kronan ej skulle blifva »skämd».

Den i fönstermontern utställda *brudkronan*, som i sin ornering erinrar om renässansens gedigna prakt, hör till de mindre i sitt slag. Ej sällan kunde de väga ett par skålpund och utgjorde då en plåga för de stackars brudarna, som i enlighet med ett gammalt bruk skulle till fots och löpande tillryggalägga vägen mellan bröllopsgården och kyrkan. »Ju fortare bruden kan löpa», heter det i en ölandsbeskrifning från 1760-talet, »ju mera räknas det henne till heder.» Beskrifningen belyser det fornsvenska ordet »brudlöp», upphovet till den nutida benämningen bröllop.

Mansdräkten kan svårigen vara äldre en från 1830-talet och skiljer sig obetydligt från den samtida medelklassdräkten. Invid denna ses ett par *fiskarstöflar* med själfva fotbeklädnaden af trä.

Den *gotländska* samlingen är jämförelsevis liten men lämnar ej få anvisningar om gutarnas kulturella förhållanden under forna dagar.

De gamla gotländska bondstugornas möblering utgjordes till större delen af väggfasta bänkar och sängar. Till lösöreboet hörde en och annan stol, några skrin, ett bord och ett par skåp. En vacker flyttbar möbel är *nattlådan*, **152** (vägg **II**), hvilken förekom mycket allmänt i de gamla bondhemmen och tjänade som förvaringsrum för kvinnornas dyrbarheter. Dessa lådor äro, såsom en blick på de invid stående *skrinen* ger vid handen, egentligen endast sådana uppställda på fot. I detta sammanhang må **153** äfven påpekas den vackra *väggspegeln*, **153**, den lilla *vägghyllan*, **154** (vägg **III**), å hvilken husmodern exponerade sina silvertumlar och annan dyrbarare lösegendom, som kunde ge huset en förmögen prägel. Bland sevärdheter **155** i öfrigt må nämnas *vägglusbräderna*, **155**, som tillhöra sängens utstyrsel och renhållningsväsendet, den tämligen **156 157** enastående *runkalendern*, **156** *loggbrädet*, **157**, det senare äfven kalladt »poppelbräde» eller »loggkompass», och *ull-*

korgen, **158**, i väggmontern ett par *snuskvarnar*, **159**, af **158 159** sällsynt typ, den ena af trä, den andra af lergods, samt i fönstermontern *eldviftan*, **160**, som användes att vifta **160** på glöden, då man halstrade fisk, och den lilla samlingen af *svampdosor*, **161**. Anmärkningsvärdt är, att dessa **161** näre äro prydda med konturbilder af kyrkor. Ornamentsmotivet bör hafva legat nära till hands för guldsmederna på de många monumentala kyrkornas ö.

Till stuginredningen hörde de *målade fönstren*, däribland ett par med så tidiga årtal som 1609 och 1615. I regel hade bondstugorna två fönster, af hvilka det ena satt på ena gafveln, det andra på södra långväggen. Af dessa var gafvelfönstret hos de burgnare bönderna nästan alltid försedt med små målade rutor, ett förhållande, som har sin egen lilla historia. När gutarna fordomdags byggde sina stugor, insattes icke något fönster på gafveln, förrän takölet, äfven kalladt »finsturgildet», dracks. De in judna gästerna medförde då såsom gåfva ett fönster, till hvilket hvar och en bidragit med en målad glasruta, prydd med en vapenbild, ett genrestycke, gifvarens namn m. m. Detta bruk, som utan tvifvel härstammar från Tyskland, omtalas på 1400-talet och hade redan då i sistnämnda land tagit ett sådant omfång, att man 1450 fann sig förelåten utfärda ett öfverflödsförbud mot detsamma. Nästan alla de i museet förvarade gotlandsfönstren bära svenska inskrifter och gotländska ortnamn, sakförhållanden som tyda på, att glasmålningarna sannolikt äro utförda på Gotland.

I mannaminne har Gotland icke haft någon utpräglad folkdräkt, ja redan biskop Haqvin Spegel förmäler 1683, att bönderna på Gotland »hafva ingen viss klädebonad såsom uti andra landskap, utan kläda sig mest på samma sätt som borgarna». Öns allmoge har, synes det, då det gällt klädseln sedan lång tid tillbaka anpassat sig efter för handen varande smakriktningar. Så har förhållandet dock icke varit allestädes. År 1741 omtalar nämligen Linné, att roneborna varit namnkunniga för sin gamla

dräkt. Ronemännen klädde sig i knäsid hvit tröja, svart lifstykke, som snördes ihop, vida byxor, samt skor, som passade endast efter ena föten. Denna dräkt var redan vid Linnés besök sällsynt. Ännu hundra år senare mindes emellertid de gamla en gotländsk folkdräkt för båda könen, hvilken på sin tid i flera fall skilde sig från fastlandets och förtedde åtskilliga ganska egendomliga drag.

I montern vid fönsterväggen ses några klädespersedlar.

162 Anmärkningsvärd är den lilla *muffen*, 162, som en gång i tiden burits af en gotländsk bondkvinna. Beträffande denna persedel må i förbigående nämnas, att i Visby vid medlet af 1700-talet muff bars vid nattvardsgång till och med under hetaste sommaren.

Rum 7. Skåne. *Stuginteriör från Håslöf, Skytts härad.* Denna tillhör den sydsvenska slättlandstypen, alltså närsläktad med Ingelstadsstugan (rum I), men betydligt äldre än denna och från början sannolikt uppförd under åren 1622 och 1623. Interiören är uppställd, så att stugans ena långvägg och båda gaflar kommit till synes, en anordning, hvilken möjliggjort järnspiselns medtagande. Långväggen är klädd med snidad träpanelning; spisel, kallad *sättugn*, är hopsatt af gjutna, med reliefbilder prydda järnhällar och står genom en öppning på väggen i förbindelse med köksspiseln; å ugnen ligger en rund sten, *ljomkestenen*, med hvilken husets folk vintertid värmdes sig då de kommo utifrån och voro frusna om händerna. Längst fram i förgrunden till höger få vi tänka oss stora stugbordet omgifvet af väggfasta bänkar. Dörrarna å vänstra gaveln leda till förstugan och mathuset; å motsatta gavelväggen har man ingångarna till »stuekammaren», svarande mot »kistehuset» i Ingelstad, samt till köket, där man hade en murad spis, i hvilken man lagade mat och från hvilken sättugnen uppvärmdes.

I tvärgången: ett skåp från Skåne med årtal 1609 och dansk inskrift samt ett fönster med ornerad karm och post och tvenne snidade dörrposter från Skåne i renässans.

Rum 8. Småland. *Stuginteriör från Södra Vedbo härad*, framställande ett förmöget bondhem, sådant detta tedde sig inemot midten af 1800-talet. En del dataljer såsom fönsterkarmen med sina snidade mellanposter och de vackra dörrarna med klängspeglar tala dock för att stugan är mycket äldre än inredningen. Tapeterna äro handmålade med schablon omkring 1830. Möbeluppsättningen är typisk för norra och en stor del af mellersta Smålands bondstugor. Bordet vid gavelfönstret är en kombination af skåp och bord. De grindliknande ställningarna vid sängens sidobräd, »stocken», kallas *sängknektar* eller *sänghästar* och stå där för att hindra sängkläderna från att skrida i golvet. Dylika ställningar tillhöra eljest företrädesvis sådana orter, där man använder svällande dunbolstrar ej blott under utan äfven öfver sig. I vårt land förekomma de så t. ex. i Skåne, utom Sverige t. ex. i Danmark och på Island men äfven på sina håll i Frankrike. Sängen är på gammalt vis bäddad med lös råghalm i botten, ett s. k. »klutakläde», ett lakan, en långdyna med eller utan örngott och ett nöthärställe, som om vintern förstärktes med en fårskinnsfäll. Af dörrarna leder den oss närmast till köket, den andra till förstugan. Vidare må nämnas, att spisen med »fyr», eldstad, bakugn och »grufva» hade sin plats i förgrunden närmast köksdörren och upptog nära en fjärdedel af stugans utrymme, att närliggande långvägg ofta saknade fönster, i all synnerhet då huset var byggt »solrätt» med gaflarna i öster och väster och den sistnämnda sidan mot norr.

Rum 9. Småland. *Möbler, bordskärl, föremål för mattillredning, väggbonader och folkdrakter.* Bland möblerna måste skåpen till art och värde räknas bland det bästa i sitt slag, som museet äger i sin svenska allmogefdelning. Vi påpeka särskildt ett *skänkskåp* af ek (vägg III), med sniderier, inskrifter, årtalet 1646 och målningar på ena sidan, ett *matskåp* (vägg I) från Virestads socken med vackra blomstermålningar, hvilka med stor sannolikhet äro

utförda af genremålaren Per Hörberg, född inom socknen, samt de snidade *vråskåpen*, från Ingatorps socken. Såsom goda exponenter för gammal småländsk möbeltillverkning kunna ock stolarna tjäna, hvilka delvis åtminstone visa, huru bonden under skilda tider förstått att utnyttja för handen varande konststilar. I de äldsta kända stugorna voro stolarna emellertid sällsynta och ersattes med dels väggfasta, dels flyttbara bänkar. Till det senare slaget hörde *bordsätena* (vägg II), som hade sin plats vid den af »stora bordets» långsidor, som vette mot stugan. Märk den om 1400-talets läs erinrande nyckelskylten, anbringad å ena sätet. Till sätena hörde *hyenden* af många slag, dels väfda i »flämsk», 201, dels sömmade. I sammanhang med stolar och säten må äfven nämnas *mat-taflorna* (vägg I), som voro mycket vanliga öfver hela Småland. De brukades i hvardagslag såsom matbord; efter måltidens slut 202 fälldes skifvan ihop, och erhöill man då en *karm*-, 202, eller *styrstol*, 203, till hvilken en af bordsfötterna bildade ryggstöd. Märk den originella och vackra ornamentiken hos den förra. I ett småländskt prästgårdsinventarium, dagteckadt 1622, omtalas »vändestolar», måhända motstycken till de här utställda.

De målade *väggbonaderna* tillhörde ännu efter 1800-talets midt ryggåsstugornas allra yppersta stass, men framtogs endast vid stora fester, i all synnerhet vid julen. Att pryda stugan med dylika målningar kallades därför att »dra henne till höjti», att »juladra» henne eller »pinna upp julen». Dessa målningar utfördes af såväl allmogemän som allmogekvinnor. Bland Smålands märkligare bonads-målare kan nämnas *Klemet Håkansson* i Urshult, Kinnevalds härad, som var verksam under tiden 1757—1794 och blef stamfader för en målarsläkt, af hvilken museet äger målningar såväl från Småland som Blekinge och Skåne. Bonaderna å vägg I och II äro alster av »mäster» Klemets och hans lärungars pensel. Samtidigt med Klemet Håkansson lefde i Sunnerbo härad en annan bonde Per Persson

i Lusshult, som uppgifves hafva börjat måla bonader 1759 för att skaffa sig något att lefva af under då rådande nödår. Äfven han blef genom sina sju barn, hvilka alla lärde sig faderns konst, stamfader för en talrik målarsläkt, af hvilken åtskilliga medlemmar ännu mot slutet af 1870 kunde måla bonader. Bonaderna å vägg III äro prof å Per Perssons och hans ättlingars konst. En tredje konstnär, hörande till denna klass, var klockaren Anders Eriksson i Ås, som arbetade i Västbo härad från 1700-talets slut och intill midten af följande århundrade. Det stora flertalet af dessa bildtapeter återgifva händelser ur den heliga historien. Någon gång förekomma rena folklifsbilder exempelvis *Väfskedmakarna i Markaryd* och *Ett bröllopståg* (vägg III), samt en smålandsbondes äfventyrliga marknadsresa, se vägg II i rum 10. Under en tidigare period skildras äfven händelser ur någon berömd sagohjältes lif, så huru »Höljer danske want seger öfver Burman» eller huru »Riddaren Sante Göran frälsar jungfrun ifrån Drakan». Såsom ett tidigt medeltida, ehuru väl här dock närmast på 1600-talsförebilder grundadt, drag må påpekas serien af allehanda djur, som bildar bård å Klemet Håkanssons och hans lärjungars större bonader.

De småländska folkdräkterna äro här företrädda af mans- och kvinnodräkter från Vista, Östra och Västbo härader. Ålderdomligast är Södra Unnaryds- eller den s. k. *unnarsbodräkten*, som särskildt karaktäriseras af sina smycken och sin mångfald af färgrika plagg.

I väggmontern (vägg III) och omkring denna äro utställda redskap, som tillhöra matberedningen. Märk samlingen af *brödstämplor* från 1600- till medlet af 1800-talet, med hvilka julbröden utkrusades, och de väldiga *ostkaren*, som erinra om Olaus Magnus' uppgift, att 1500-talets bondkvinnor gjorde ostar så stora, att två duktiga karlar med möda buro en ost. Gifvetvis var mjölkafkastningen från egen ladugård sällan så stor, att man utan vidare kunde åstadkomma dylika jätteostar, men detta hjälptes med s. k.

»byt-osten», som höllos om sommaren. Härvid tillgår än i dag sålunda. Den, som tänker ställa till yste, underrättar hustrurna i byteslaget härom samt bestämmer dagen. Vid angifven tid infinna sig dessa på aftonen antingen själfva eller genom bud, hvar och en med den kvällsmjolk hon fått för dagen. Sålunda hålles »oste» än hos den ena, än hos den andra, till dess hvar och en på så sätt fått igen den mjolk hon lånat bort. Anmärkas bör, att ostkaren på 1550-talet omtalas såsom fyrkantiga. Smålands-osten omtalas redan på 1600-talet såsom något utmärkt i sitt slag, och vid medlet af 1700-talet inför till och med Kungl. Vetenskapsakademien i sina handlingar en redogörelse för dess tillredning. Den tycks emellertid vid 1500-talets början ha haft en företrädare i västgötaosten. För

204 krossandet af kryddor hade man *kryddkvarnen*, 204, bestående antingen af en svarfvad träholk med en stöt, som kringvreds mot holkens botten, eller af ett båtformigt tråg med en hjulformig krossare på en axel. Denna senare formen har i nyare tid, då kaffet kom in i allmogens hushållning, adlats till »kaffeho».

205 I *äggoststjärnorna*, 205, tillreddes »äggost» eller »skär-ost», en gillesrätt af mjolk och svagdricka, garnerad med hårdkokta ägg.

206 Å plattan under väggmontern ses en *karfstock*, 206, för karfning af rökto bak, och i montern en s. k. *snuspina*, 207 207, för malning af snus.

Till kalasbordet hörde (vägg II) laggade eller svarfvade kannor af växlande form och storlek: så *näbbakannen*, försedd med en liten snås i brädden, *strutakannen* med en lång pip eller strut, och *stånkan*, äfven kallad *ståndkar*. De båda förstnämnda kanntyperna framsattes alltid fyllda med öl, och ur dem drack man omedelbart. Äfven i hvardagslag stod gemenligen den mindre kannan framsatt på bordet, och inbjöds den ankommande att smaka på hennes innehåll. Å locket på en af museets mindre smålandskannor läses: GVDH: MIT: HOP: MORS: SK(Å)L: I. HVSET ANNO

1736. *Stånkan* åter brukades såsom »hemtekärl», i hvilket man från källaren hämtade öl. Vid fordومتid gillen stod hon alltid på golfvet och ur henne påfylldes drycken i smärre kärl. Bland dryckeskärlen må påpepas *snipa-skålarna*, 208, äfven kallade *klippingar*, ur hvilka man 208 söp brännvin med sked, *supasked*. Prof på mindre småländska dryckeskärl såsom, *bollar*, *bägare*, *kalkar*, *kappar*, *supkoppar* o. s. v. af trä, horn, metall finnas utställda i monterna å samma långvägg, liksom fat, tallrikar m. m. Vid de stora gillena framsattes supanmaten i djupa fat, ur hvilka gästerna åto gemensamt sked om sked. Dessa fat voro i allmänhet af lergods, rikt prydda med målade blommor, figurer m. m. och hörde, då de icke brukades, till den dekorativa utstyrseln i dagligstugan, där de stodo uppradade å gafvelhyllorna och äfven å en särskild »fatahylla» vid ingången till stugan. Allmogen brukade tallrikar, af trä eller tenn, mindre ofta af lergods, endast för sofvelmat. Trätallrikarna vore stundom oljemålade och mångkantiga, någon gång daterade, såsom en här utställd *brudtallrik*, 209, med årtalet 1759. I hvardagslag nyttjades 209 ännu vid 1700-talets midt sofvelbräden af samma slag som de skånska, hvilka, liksom stundom äfven de enklare bordskifvorna, efter användningen upphängdes på en spik, eller trätallrikar af enklare beskaffenhet. Djupa tallrikar förekommo af skäl, som förut antydts, mycket sällan. Till bordskärlen höra vidare *fiskafat* (se bordet vid vägg I), *smördiskar*, äfven kallad *smörstolar* (i vänstra sidomontern, vägg II), ståtliga *smörkalkar* (hyllan vägg III), och *grötbyttor* (midt på hyllan vägg II), i hvilka förningsgröten för gillen och barnsöl medfördes. I Småland och äfven annanstädes har det intill vår tid varit ett allmänt bruk att, då man reste till gille, hafva med sig förning, och denna bestod bland annat af korngrynsgröt, »hviter gröt». Äfven kvinnor, som lågo i barnsäng, uppvaktades kort efter barnets födelse af de yngre grannhustrurna med »barsölsgröt». Seden är både allmän och gammal i Norden, må

hända ursprungligen framkallad af någon religiös föreställning. Färökvinnornas första måltid efter barnsörden utgöres af en gröt, som kallas nornagröt (nornagreytur). Möjligen föreligger här ett minne af gammal tro på nornornas vård om modern och det nyfödda barnet.

- 210** Bland lerkärnen märkes en följd *gyckelstop*, **210**, samt *lerfat* med namnbokstäfver och årtal. Bland glasflaskorna ses en å midten hopknipt form, den s. k. *skvallran* eller **211** *kluckpluntan*, **211**. Då man drack ur henne, framkallade den utströmmande drycken ett egendomligt kluckande ljud; härav de anförda namnen. En annan benämning »jungfrufaska» är betingad af flaskans form. Till bordskärnen höra flera skedar af ovanlig och gammal form samt *gästabuds-knifven* eller *knifvatygget*, **212**, som, liksom skeden, af gästerna medfördes till gillesgården. Å hyllan (vägg **III**) några *sömasfat*, *sofvelfat*, af trä, från skilda håll af landskapet.

Rum 10. Småland. *Fortsättning af dräkt- och bonadsföljden; smycken; grupper af husgeråd och redskap, föremål tillhörande byväsendet, runstafvar.* I väggmon-
213 tern (vägg **II**) en samling *ljusstakar och skörtunnor*, **213**, innehållande brännbara ämnen för eldslagningen; skörtunnan bar man i en pung eller i fickan, skörasken stod på spiselkransen. Bland ljusstakarna finnes museets största lerstake af fotangelstypen. Å plattan (i hörnet mot vägg **III**) en **214** *spingstickhållare*, **214**, äfven kallad *lysekärring*. Märk **215** slutligen de s. k. *truntorna* eller *tudorna*, **215**, å vägg **III** intill montern. Förr i världen skulle alla, som besökte julottan, medföra ett ljus till kyrkans belysning. Men för att ljuset icke skulle brytas under vägen, stoppades det ned i en för ändamålet gjord träholk, trunta eller tuda. Dylka ljusholkar brukades allmänt i sunnerbosocknarna nere vid skånska gränsen till omkring 1850, då kommunerna åtog sig kyrkornas illuminering. En mindre kista (vägg **II**) är märklig på grund af sina sniderier i tidig medeltidsstil. De snidade skrinen utgjorde förvaringsrum för kvinnornas smy-

ken, silkesdukar m. m. I serien förekommer en typ, **216**, **216** med stela växtmotiv, jaktscener, fantasivapen m. m. i relief, hvilken typ synes vara uteslutande västsmåländsk; vi känna för närvarande åtminstone ingen annan fyndort för densamma. Å väggen julbonad, s. k. *ribbe*, framställande en västbobondens marknadsfärd, målad af den förut omnämnde klockarn Anders Eriksson i Ås. Bonden, som beställt målningen, hade på tillfrågan om motivet svarat, att han önskade »något som vore nyttigt och lärorikt för hans barn», och konstnären målade då denna tilldragelse ur bondens eget lif.

Samlingen af musikinstrument (vägg **I**) utgöres till större delen af *vallurar*, bland hvilka man skiljer på *krumlur*, **217**, *långlur*, **218**, och *stacklur*, **219**. Vidare märkas *bocka-horn*, **220**, med ljudhål, »taklehål», en *hummel*, **221**, med en **220** **221** längre inskrift å kanten, en konstlös *fiol* och en rad *by- och vargskallstrummor*.

I golfmonterns lådor inrymmas *solringar*, **222**, ett slags **222** solur, med hvilka man bestämde tiden på dagen, *kryddadoserna*, **223**, bondgummornas bonbonnierer för »kyrkkryddor»; tobakspipor, träfodral, **224**, till kritpipor, samt *snus-hus*, **225**, och snusdosor. Till allmogens njutningsmedel **225** hörde tobaken, som användes i mycket stora kvantiteter, ej minst till snus. I vanliga fall var bonden sin egen tobaksfabrikör. Han skaffade sig tobaksblad, som dels karfvades på »karfstocken» till röktoбак, dels maldes på en »snuspina» eller snusvarn. Under resor medfördes det erforderliga snusförrådet i ett »snushus», i sin äldre form ej olik 1600-talets kruthorn. Tobaken förvarades i en aflång mässingsdosa eller äfven pung med vidhängande piprensare, **226**, **226** Den gamla tidens tobaksdosor voro nästan alltid af holländskt, **227**, eller tyskt, **228**, fabrikat, men dessa utträngdes på 1700-talet af de svenska mässingsdosorna från Bjurfors och Skultuna i Västmanland m. fl. ställen. Mycket allmänna voro de s. k. *kalenderdosorna*, **229**, prydda med **229** »EN BESTÄNDIG ALMANACH» eller »RUNSTAFWEN FÖRSWENSKAD», och »*spegladosorna*», **230**. Bruket af tobak synes ha **230**

införts i vårt land af 30-åriga krigets knektar. Redan på 1640-talet utfärdades en mäng kungl. plakat och förordningar mot tobakens bruk, men dess värde var likväl då så stadgadt, att hvarken stränga straffbestämmelser eller prästernas uppträdande mot det »syndiga tobaksdrickandet» kunde rubba detsamma.

I golfmontern utställas äfven småländska allmogesmycken, ordnade topografiskt, och en samling *dopmantlar*, 231. I dessa senare framburos småttingarna till dopet. Inom rika bondsläkter fanns ofta en sådan dopklädsel prydd med silfversmycken, hvilken gick i arf från mor till dotter och som näppeligen brukades utom släkten; men exempel finnas ock på, att spekulativa kvinnor skaffade sig en extra inkomst genom att hyra ut dylika klädsler mot en liten afgift. Taxan synes varit en daler, i vårt mynt 17 öre.

De småländska bondsmyckena skilja sig i typologiskt hänseende mycket från de skånska — märk t. ex. de med 232 skålformiga hängen prydda spännena, *skålafästena*, 232, de kretsruna *dalra-kedjorna*, 233, halssmycket, *låsaked- 233 jan*, 234, med sin firsidiga låsplatta och många kedjelänkar — samt gifva en god föreställning om den gedigna prakt, med hvilken bönderna äfven i det fattiga Småland fordomdags älskade att pryda sina kvinnor. Ännu fullständigare blir bilden genom den här utställda *värendsdräkten* och de många präktiga dräktdetaljerna i fönstermontern. Linné, som noggrannt beskrifvit värendsdräkten, ansåg den vara ett minne af »den götiska urgamla kvinnodräkten». Om dess anor än ej kunna föras så långt tillbaka i tiden, som Linné trodde, synes den dock vara en af Sveriges äldredomligaste folkdräkter, med många spår af medeltidens dräktskick. Den brukades ännu på 1830-talet af befolkningen i Virestads, Stenbrohults, Skatlöfs, Vislanda och Urshults pastorat, alla hörande till det gamla folklandet Värend, samt märkvärdigt nog äfven i Hallaryds pastorat i Sunnerbo härad, hvilket i äldre tider räknades till Finveden. I de öfriga sunnerbosocknarna har däremot, burits

en här exponerad kvinnodräkt af helt annat kynne och i viss mån erinrande om den blekingska men särtecknad genom sin hufvudbonad och sitt liststycke med smäck.

Bland dräktdetaljerna i fönstermontern må särskildt påpekas de broderade, hvita linnedukarna, hvilka under benämningen *kinnaklutar* eller *viv*, 235, buros på hufvudet såsom ett slags dok och liksom de praktfulla *förklädesbårderna*, 236, höra till värendsdräktens feststass. Hit höra 236 ock de röda silkestickade *brudlisterna*, däribland en med årtalet 1702, 237, hvilka kallades »fälttecken» och enligt en 237 gammal folksägen buros såsom ett minne af Blendas och värendskvinnornas tapperhet vid ett fiendtligt infall i deras land, samt *kåpan*, 238, som fästad på ryggen å en svart 238 rundskuren kappa, brukades af gift kvinna, då hon red till kyrkan eller till gästabud. Den runda kragen af järn, 239, 239 bars af västbokvinnorna till en dylik kappa; den platta hufvudbonaden, *nackalappen*, 240, hörde till Sunnerbo hä- 240 rads brudpigeutstyrsel och bars af kronbrudarnas tärnor, som utstyrda med nacklappar sades vara »tippade». *Brud- kronorna* äro kyrkkronor från Mönsterås, 241, och Gälla- 241 ryd, 242; bindmössorna, som, i olikhet med det vanliga 242 fallet, äro målade, ej broderade, och därför kallas *målemössor*, 243, tillhöra Östra och Sevede härads gamla folk- 243 liga utstyrsel.

Vagnar voro ännu vid 1800-talets början rätt sällsynta bland Smålands allmoge. De äldsta vagnar, vi känna vidkommande smålandsbygden, voro »bulthjuls»- och »träaxla»-vagnarna». Dessa voro mycket klumpiga, uteslutande af trä: med knappast ett »halft lod järn på hela vagnen». Skulle man fordomdags företaga längre sommarfärder, skedde det på hästrygg. Till transport af gods hade man ett särskildt slags sadel, hvilken kallades *klöf-* eller *försadel*. Godset, som skulle forslas, hette ett »klöf» eller en »fora» och fördelades lika å sadelns båda sidor. För detta ändamål hade man stundom säckar med botten i båda ändar och springor å midten. En mycket sällsynt sådan säck är den här ut-

ställda *fraksen*, ett slags penningpung, afsedd för de under 1600- och 1700- talet brukliga fyrkantiga kopparplåtarna, samt använd, då bonden gjorde marknadsfärder eller affärsresor och behöfde medtaga större penningsummor. Fylld med dylika plåtmynt klöfjades *fraksen* på hästryggen.

Om vintern färdades man i slädar, som i olikhet med vagnarna kunde vara både »utkrusade» med sniderier och målade i granna färger. Anspannet för åkdonet bestod af 244 245 en sele med *bogträn*, 244, *selahufve*, 245, det senare af trä eller hjorthorn, i båda fallen rikt prydt med »snokar», drakar och andra djurbilder, undantagsvis äfven med inskrifter, 246 samt *selknän*, 246, motsvarande dragringarna, och *selpinnar*, 247 247, af trä eller älghorn. Trots sin enkelhet kulturhistoriskt intressanta äro de invid uppsatta träringarna och träkrokarna, 247 a, hvilka genom mänskligt ingripande fått utveckla sig på det ännu växande trädet (oftast en) för att med tiden användas i stället för motsvariga föremål af järn.

Å vägg III en samling husgeråd såsom 248 249 250 bestående af *kafle*, 248, och *fjöl*, 249, *skäktnifvar*, 250, 251 252 *linhufvuden*, 251, och *rock- eller tågblad*, 252, hvarpå linet, som skulle spinnas, lindades. Rockbladen tillhöra Sveriges ostkust från Småland till Norrbotten. Märk äfven den ovan- 253 ligt stora *bandskeden*, 253.

I väggmontern förvaras en samling smärre redskap för 254 husslöjd. Vi påpeka särskildt en *svinbete*, 254, som brukats till glättning af sömmar; bennålar, *skämlingar*, instuckna 255 i en påbörjad *ullgarnssyning*, 255, *prylar* af rådjurshorn, 256 257 256; *syklämma*, 257, med hvilken sömnaden fasthölls under 258 arbetet; *sländtrissor* af sten, däribland en, 258, med runseriens 8 första mynder; en knippa stentyngder, måhända för nät, samt gjutformar för enklare smycken.

259 Den småländska utställningen af *bykaflar*, 259, inrymmes 260 261 i den lilla vägglådan, likaså *ring-*, 260, *post-*, 261, och *skuts-* 262 *klubbor*, 262, m. m. En *bytrumma* och ett *byhorn* fullständiga samlingen. När bylaget hade någon gemensam angelägenhet att dryfta, skulle äldermannen samla by-

männen till stämma. Detta skedde genom kringsändande af budkafle eller genom appell med bytrumman. Samlingsplatsen låg ej sällan vid bybrunnen. »Rusta som bymännen när de höllo stämma vid brunnen och drucko vatten», lyder ett gammalt småländskt talesätt.

Bland de invid uppsatta runstafvarna skiljer sig en, 263, genom ovanliga runtyper och frånvaro af gyllental 263 väsentligt från de öfriga smålandsstafvarna. Årtalet 1434 å densamma torde dock vara inskuret under senare tid.

Väggarna äro klädda med en *språngduk*, såsom dukar med isättning kallades i Västbo, samt med konstväfda *hängkläden* och en *drätt* med blå mönster. Af dessa olika slags bonader torde drätten vara den älderdomligaste. Att kläda stugan med bonad hette redan under medeltiden att »blådraga» henne. *Pällen* i taket upphängdes julaftonen öfver stora stugbordet och hängde sedan där, så länge julen varade.

Rum 11. *Halland*. I de stora dragen erbjuder Hallands allmogekultur naturligtvis flera anknytningspunkter med gränsbygdernas; men såväl form och karaktär å husgeråd och möbler som mönstergifning och färgställning i hallänningens konstväfnader, målade bonader, keramik och drakter förete ej sällan påfallande egendomligheter.

De gamla halländska bondhemmens möbler äro här företrädade af några skåptyper, bord och stolar. Bland skåp-typerna må påpekas *vrå-* eller *spinnskåpet* (vägg III), afsedd för stughörnet mellan framgafveln och vanligen norra långväggen, samt *kannbänkskåpet* (hörnet mellan vägg I och II), som stod vid långväggen några fot från vråskåpet och jämte detta begränsade en bänkplats, »högbänken» eller »hystolen», som var förbehållen åt husbonden. Skåpen, liksom kistor och skrin, äro ofta rikt prydda med karaktäristiska sniderier, se t. ex. kannbänkskåpet från 1685, *kistan* från 1698, och de i väggmontern (vägg I) utställda *askarna*. Med kortsidan mot »hystolen» stod »*storabord*», i utställningen representeradt af ett prydligt furubord (midt på golfvet).

Detta användes endast vid festliga tillfällen; i hvardagslag intog man sina måltider vid ett mindre bord, som då flyttades till lämplig plats. Ett annat slags bord med skåp under vid vägg **I**. Till ett välordnad bo hörde slutligen en eller annan stol med flätad halmsits, hvaraf benämningen *bosstol* (vägg **II**), samt en *skåpklocka*, mången gång, såsom fallet är med det utställda exemplaret, prydd med en inskrift jämte målade blommor och bilder m. m.

De halländska målade bonaderna äro utförda i slutet af 1700- och början af 1800-talet af allmogemän, som ej sällan drefvo sin konst rent af yrkesmässigt. Äldst äro *drängseredsmålningarna*, hvilka kännetecknas af en dyster och hård färgställning. Mycket omtäckta och vida spridda voro *gyltigemålningarna*, hvilka utgingo från Gyltige by i Breareds socken, som det vill synas i stora massor, och *knäredsbonaderna*, som målades i Knäreds socken. Gyltigebonaderna äro utförda i kraftiga färger och framställa sina bilder i 1700- och 1800-talens mode- och folkdräkter. Å knäredsbonaderna åter förekomma ansatser till kostymhistoria, liksom perspektiv och modellering i figurframställningarna, hvilka äro inramade i fyrkantiga fält. Det berättas, att knäredsmålaren, hvars konst i sitt slag står isolerad, blifvit påverkad och fått handledning af ingen mindre än Per Hörberg, som omkring 1820 målade flera altartafflor i Halland. Bonaderna ifråga bära syn för saga. Intressant såsom folklifs- och dräktbild är framställningen af en bröllopsfärd.

I fönstermontern möter oss den halländska dräktutställningen, bestående dels af två *dräkter från Höks och Årstadts härad*, en för man, en för kvinna, dels åtskilliga dräkt-detalljer, bland hvilka vi anteckna den intressanta följden af *kvinno-lifstücken*, som visa, huru olika dessa kunde vara inom skilda områden af landet, samt smycken, brudkronor **301** och hufvudbonader, däribland en så kallad *lädla*, **301**, hvilken fordom allmänt brukades af Hishults kvinnor. Märk **302** äfven den hvita genombrutna *hufvan*, **302**, som tillhört

Fjäre härads kvinno-utstyrsel. Nedanför dräktdelarna några *svampdosor* af en för Halland och Bohuslän utmärkande form, **303**, af silfver, samt till höger å snedplanet en s. k. *mat-prins*, **304**, matsäck, af ludet skinn. Dylika säckar lära **304** äfven hafva tjänstgjort såsom penningpungar på den tid, då de stora fyrkantiga plåtmynten voro i omlopp.

Hallandsbondens uppsättning af bordskärl var fordom både stor och omväxlande (se vägg **II** och **III**). Utom de ännu vanliga kärlen för äta och dricka förekommo en hel del säregna »karale», kärl, af trä och lergods, som voro afsedda för gilleslag. Hit höra *lustigkövsen*, **305**, ett lagg-kärl af samma kynne, som de förut s. 7 nämnda gyckelkrusen, *smörkalkarna*, **306**, de bastanta *sönningefaten*, **307**, **306** **307** för kokta köttvaror, och *gröda-böttorna*; märk **308**, med sin **308** på hallandsmål affattade inskrift: »Men (medan) du seder (sitter) och läs på detta ha de andre ädet se (ätit sig) mätta.» Inskrifter, oftast skämtsamma, äro vanliga i synnerhet på lerfaten, hvilka jämte sin uppgift att vara matkärl äfven hade den att pryda »bjälken», framgafveln, i dagligstugan. Uteslutande prydnadsfat är det stora, väl i sitt slag unika, med reliefbilder och polykrom målning sirade *lerfatet*, **309**, från **309** år 1690, i väggmontern.

Bland matlagningsredskap må påpekas *ostlådorna*, kallade »ostkarale» (vägg **III**), många af hög ålder, en, **310**, **310** med inskriften; »DITA ER EN GO OST» (detta är en god ost), samt i monterlådan ett par *melsehår*, **311**, ett slags **311** sil af kotagel att »sjy», sila, mjölk genom.

By- och kommunalväsendet är (vägg **III**) företrädt af en del »fjölär» och »kaflar» öfver det lilla skåpet. Märk *sankeffjölen* eller *bykaflen*, **312**, som skickades omkring i **312** bylaget, då byordningsmannen skulle samla bvmännen till stämma; *äkkan*, **313**, som angaf hvem som stod i tur **313** och ordning att uträtta byns ärenden, aflämna tionden, representera vid kyrkostämman o. s. v.; *följefjölen*, **314**, **314** som utgjorde ett slags ledning för de fattige. Då ett rote-hjon kom till en by, hade det först att söka upp byord-

ningsmannen för att taga reda på hvar »följefjolen» fanns, d. v. s. hvem som skulle »mata», »husa» och sedan följa den hjälpsökande till närmaste by. En märklig hithörande sak 315 är »pusseredsböl», 315, ett byhorn af trä, som användes af byordningsmannen i Putsereds by, då han ville tuta ihop bymännen till stämma.

Samlingen af ljusstakar och belysningsredskap erbjuder mycket af intresse; märk *järnkronorna* framför fönstret, samt i montern (vägg III) den på ålderdomliga former rika samlingen af lerljusstakar och de ursprungliga tranlamporna af lergods och järn. Lerlampor af denna form tillhöra inom Sverige så godt som uteslutande landets västra del. Till lysämne användes tran och till veke den torkade mörken af »lampgräs». Se vidare Bohuslän s. 39. Då lampan var tänd, ställdes hon på en hög fot, kallad *lampekäring*, 316 316, med mekanism, så att ljuset efter önskan kunde höjas eller sänkas. Järnlamporna upphängdes.

Slöjdrederkapen (vägg I) äro likartade med dem som förekomma i de genomgångna utställningarna. Anmärkningsvärda äro *brännjärnen* (vägg I), 317, med hvilka träkärslirades, samt i fönstermontern några rikt snidade nystpinnar, 317 318 *vinnepinnar*, 318. Rätt betecknande för nordhallänningens vikingalynne är den utställda samlingen af s. k. *blypiskor* 319 (vägg I), 319. Blypiskan är egentligen ett vapen, försedt med ett skaft af djursenor och en blyklump i ena änden. I denna egenskap af vapen följde hon sin ägare till marknader samt andra större folksamlingar och spelade då ganska ofta en farlig roll i de fejder, som vid liknande tillfällen utkämpades mellan befolkningen från skilda socknar eller härad. Det berättas allmänt om gamla tiders bönder från Idalabygden, att om en »pojke» vid 18 års ålder icke hunnit skaffa sig en allvarsammare skräma i ansiktet, satte far hans dit en sådan, för att han skulle se ut som folk.

Bruket af hängkläderna och drätterna å rummets väggar känna vi från de genomgångna utställningarna. Klocka, taksparrar, hyllkanter m. m. pryddes ofta med *flätter* eller

trär, spetsar som voro flätade antingen af upprispade väfremсор eller af »vidbindetrådar», d. v. s. den del af varpen i en väf, med hvilken denna var fastbunden i väfstolen. Flätningen utfördes antingen af kvinnorna i hemmet eller af gummor, som gingo mellan gårdarna och bjödo ut sin konst. Materialet tillsläpptes af den som behöfde »flätterna», och arbetet betaltes in natura eller med 2 à 3 mark, 8 à 12 öre, för hvarje väfbredd. Af sådana flätter funnos ofta stora massor i olika mönster och med af dessa betingade namn, såsom »gafla-», »kroka-», »tveta-» och »hvetebrosflätter», »kattfotafjät», »fulagång» (fågelgång) o. s. v. Benämningen »trär» härledes af »tränder», trädändar.

Rum 12. Bohuslän. Bohusläns allmogekultur visar ett ålderdomligt och ganska särstående skaplynn, med drag som på en gång erinra om fjällbygdens och kustens kulturföreteelser. I ett och annat märkes väl en norsk anstrykning dock med inhemsk prägel, jämför t. ex. den präktiga samlingen tappskålar. Synnerligen representativa äro textilierna med sina färgstarka *flossaväfnader*, och sina ålderdomliga *finntäcken*, de förra visande inflytande från smyrnamattor, ett drag som i detta landskap framträder mer i ögonen fallande än i de andra svenska orter, där dessa väfnader förekomma. Ett ännu högre kulturhistoriskt intresse äga finntäckena, hvilka stundom starkt erinra om tidiga medeltidsväfnader. De äro dubbelväfda, nästan att jämföra med två skilda väfnader, den ena öfver den andra, hvilka få sammanhang så ofta färgombyte betingas af mönstren. Färgerna äro genomgående två, i starka motsatser såsom svartbrunt och hvitt, rött och hvitt, grönt och hvitt.

Bohuslänningarna bodde fordomdags allmänt i ryggåstugor, hvilka ännu på 1840-talet ej voro synnerligen sällsynta, men torde nu vara nästan försvunna. De liknade dem vi känna från Halland, men hade ofta två takfönster, ett på hvardera sidan om ryggåsen. Äfven möbleringen och dennas uppställning erinrar i det stora hela om den halländska, sådan denna förekommer i Oktorpsgården på Skan-

sen. Den utgjordes gemenligen af väggfasta sängar, hyllor och bänkar, som tillsammans med mycket af bohaget gick i arf från släkte till släkte. Bland de få rörliga möbler, som förekommo i ett gammaldags bondhem i Bohuslän, äger museet ett större *bord*, erinrande om bordet i Hallandsrummet, en s. k. *skåphylla*, (vid fönsterväggen, vänstra hörnet) motsvarande den halländska spinnskåpstypen, och en *bänkkista* (nedanför fönstret) äfven kallad »försäte», som stod vid den af bordets långsidor, hvilken vette mot stugan.

Som prof på bohuslänningens bildande konst må an-
 331 föras de vackra *skrinen*, de egendomliga *urställan*, 331 (vägg II), samt *mangelbrädena* (vägg III) hvilka visa, huru bonden jämte egna kompositioner förstod att på ett själfständigt och fyndigt sätt utnyttja skilda tiders konsttilar. Museets bohuslänska samling af mangelbräden, som innehåller flera rikt snidade exemplar med tidsbestämningar, Anno 1629, 1697, 1712, 1718, o. s. v. hör också till det märkligaste i sitt slag inom vår svenska allmogefdelning. Några visa ett tydligt dansk kulturinflytande.

Bland smärre husgeråd från Bohuslän äro bordskärlen och belysningsredskapen särskildt anmärkningsvärda. Sålunda falla inom dryckeskärslgruppen de verkligen storartade
 332 333 *tappskålar*, 332, samt även *bollarna*, 333, och *kalkarna*,
 334 334 (vägg II), lätt i ögonen. Tappskålen, som äfven kallas »pipskål», har förekommit mycket allmänt i Bohuslän, särskildt inom Tjörns och Inlandets härader. Liksom bollarna var hon ett ståndkär och framsattes fylld med öl på gillesbordet eller i dess närhet. Som officiant vid henne tjänstgjorde »tappereraren» med uppdrag dels att fylla gästernas stop och bågare med hennes skummande innehåll, dels att se till, att hon icke stod tom. Förbises må icke håller de välarbetade flätade *ostformarna*, *askarna* och *brödkorgarna* (vägg II, vänstra hörnet).

Inom gruppen belysningsmedel anteckna vi de dub-
 335 belskåliga *lamporna*, 335, af järn (vägg I) med en enkom

för desamma anordnad *lamphatt*, af halmflätor (öfver bordet). Detta slags lampor omtalas 1742 af Per Kalm ungefär sålunda: Lampor brukades här på orten i stället för ljus, hvaruti de lagt tran och en veke, antingen af lin eller hampa eller ock än bättre den inre delen af ett slags *Juncus*, ett örtsläkte, hvilket finnes mest allestädes på våta ställen. Dessa lampor gäfvö ett så klart sken ifrån sig som ett ordinärt ljus; man kunde näppeligen känna någon lukt af tran, då de brändes. — *Lysestakarna* (pallen vid vägg I) visa en god och intressant utvecklingsserie.

I lådorna vägg I exponeras en del *dräktplagg*, samt en samling *svampdosor* och *smycken*. Äfven i Bohuslän har åtminstone en och annan ort haft sin folkdräkt. En sådan i Skede socken, Vette härad, skildras 1742 af P. Kalm. Någon utpräglad kvinnlig folkdräkt finnes emellertid icke bevarad. En *mansdräkt* af sent upphof (1800-talet) från Inlands norra härad är här utställd (lådan å vägg III). I detta sammanhang må äfven påpekas *träskorna*, under bordet, däribland en sko från Gåsviken helt och hållet täckt med inskurna geometriska mönster i karfsnitt.

Rum 13. Dalsland. Å första väggytan till vänster om ingången *redskap för hemslöjd*. Sländan, *hand-*
tenen, 351, brukades i landets norra del, t. ex. Nössemar- 351
 kens socken ännu på 1890-talet. Dalslandsbenämningarna på sländans olika delar äro »tenen» med »nåcken», såsom en i tenens öfre ände fastsatt krok af järntråd kallas, samt »trinsan». Enligt uppgift, antecknad på ort och ställe, brukades sländan på följande vis: sländan hölls i högra handen, med den vänstra utdrogs en tåt ur blåntotten och fastgjordes vid »nåcken», hvarpå man med ett kraftigt grepp satte sländan i kringgående rörelse. Spånaden lindades vanligen kring en käpp, som antingen hölls fast under ena armen eller inträdde under bältet eller ock fästes någonstädes i stugan, t. ex. vid en sparre i taket. Blånorna snoddes sålunda till en tråd, hvilken formades med fingrarna och, då den vunnit en längd af ett par alnar, upp-

lindades å tenens öfre, med hak försedda del. Spinnandet fortsattes sålunda, tills totten var slut. I sammanhang härmed kan nämnas, att den nu brukliga hjulrocken med vingspindel, vefstake och trampa uppfanns i Tyskland omkring 1530. Däremot förekom den s. k. »långrocken», hvilkens hjul kringvrides med en handvef, vid 1300-talets början åtminstone på ett och annat håll i Europa.

Såsom märkligare väfredskap må påpekas *bandspjällen* (vägg I), 352, ett slags väfskedar för bandväfnad, en *bandstol*, 353 (å pallen nedanför) af för vårt land ovanlig form, med spjället på sin plats, samt det prydliga *väfbordet* (vägg II).

354 *Passestenarna* (vägg I), 354, äro ett slags pressjärn, men av täljsten.

Bland Dalslands allmogemöbler märkas de s. k. *stabbe* eller *holkstolar* (vägg II), ett slags länstolar, urholkade ur en trästabe. De uppträda inom Götaland först i norra Dalsland. Det stora skänkskåpet med årtalet 1725 och hörnskåpen visa, huru dylika möbler fordom tett sig i Dalsland. Ett af hörnskåpen, som härstammar från Håbols socken, har tidsbestämningen: »ANNO 1776 — — — DEN 16 IANUARI» och inskriften: ER : GVD : MED : OS : HO : KAN : VARA : MOD : OS : INS», men är synbarligen ett 1600-talsarbete.

Ljustakssamlingen i montern (vägg III) innehåller åtskilliga för Dalsland egendomliga typer af täljsten, 355, och trä, 356. *Armstaken*, 357, (ofvanpå montern) är afsedd för jul och gillen. Tvärrarmen med sina två pipor kan kringvridas kring den gängade ståndaren och på så vis höjas och sänkas. Dylika armstakar uppgifvas allt emellanåt vara alster af spinnrockmakarens konst. Om 358 *lamptypen*, 358, af järn hafva vi redan i Bohuslänsafdelningen yttrat oss (s. 38).

Dalslands dryckeskärl erbjuda äfven åtskilligt som erinrar om Bohuslän. Hit höra *bollarna*, 359, de till form och storlek växlande *träkalkarna*, märk den stora *kalken* (på skåpet), 360, hvilken uppgifves hafva brukats såsom

ölkärl vid begrafningar, den snidade *kannan*, 361, som på grund af sin reliefornering står tämligen ensam inom museets svenska afdelning, samt *brännvinsdonken*, 362, med sina ålderdomliga sniderier. Till bordskärnen kunna skedarna föras. Allmännast vore träskedarna (monterlådan vägg III), hvilka ej sällan pryddes med konstfärdiga sniderier. I burgna allmogehem förekommo äfven silfverskedar, men dessa brukades mestadels såsom »supskedar», med hvilka man söp brännvin ur för denna dryck afsedda bollar.

I monterlådan (vägg III) förekomma vidare ett par s. k. *snökors*, 363, budkaflar, hvilka utskickades af »snöfogden» till den inom ploglaget, som stod i tur att ombesörja snöskottning och vägplogning. Å korsen upptagas namnen å de gårdar, som bildade ett s. k. »snölag».

Till slut må äfven påpekas de prydliga, af järn smidda *grafkorsen* (fönsterväggen). Såsom af vimpelplåtarnas namnbokstäfver och årtal framgår, hafva dessa kors, liksom i andra landskap dylika af samma art, användts under en längre tid för flera personer efter hvarandra. Korsen hafva alltså påtagligen äfven här tillhört bylagen, hvilka förr innehade hvar och ett sin bestämda grafplats inom kyrkogårdsmuren.

Rum 14. Västergötland. *Interiör af en kroppåsstuga i Marks härad.* Stugan får tänkas vänd med gaflarna i öster och väster. Fönstret sitter på södra takslutningen. Dörren på östra gaveln leder till förstun, den andra dörren till ett förrådsrum, »loftet». Vid förstudörren en hönsbur under en kärllhylla. Den uppsatta väfstolen antyder en för detta härad sedan gammalt särskildt utmärkande hemslojd. I förgrunden till vänster få vi tänka oss en murad spis med bakugn samt eldstad och upptagande en fjärdedel af stugans utrymme. En dylik spis, återgifven i liten skala, kan ses i museets afdelning för eldstäder (rum 104).

Rum 15. Dalarna. *Interiör af en bondstuga i Rättviks socken.* Väggarna hafva tillhört en stuga, som refs på 1870-talet. Dörren på höger hand leder till förstun. I spisen en nisch, kallad »sturgrave», storgrufvan, afsedd för ved. Spiskupan uppbäres af en järnstolpe, »stälpen», med en vridbar arm, »ringar», på hvilken grytan hänges öfver elden. Denna ingalunda blott i Dalarna brukliga gryt-hängare är en af ändrade eldstadsförhållanden framkallad mindre form af järn af den i gamla eldhus förekommande, från golf till tak resta kittelvinden af trä. Långväggen i fonden upptages i sin helhet af en inbyggd, med dörrar slutet säng, en sängform, som är välbekant äfven från Holland, men samtidigt väcker erinring om de nordiska fornsagornas »lokhvila», »lokrekka». Sängen har tre våningar, af hvilka den öfre kallas »tarrun»; den nedre, som under dagens lopp döljes af »fallbänken», kallas »rullsäng» och utgöres af en låda, som kan skjutas ut och in.

Målningen mellan dörren och spisen har inskriften: »Jag heter sankte Knut, Den som ej låter väl, han packe sig ut» och återger ett rätt ofta förekommande motiv (jfr Delsbointeriören, rum 21).

Rum 16. Västergötland. *Budkaflar och byhorn; redskap för slöjd och matberedning; bordskärl; mått, mål och vikt; skrin och askar.*

Liksom i andra af ålder af svensk befolkning bebodda landskap bodde äfven den gamla tidens västgötabönder före de stora ägoskiftena inpå 1800-talet i bylag med egen styrelse, för så vidt det gällde byns angelägenheter, och ett visst gemensamhetssystem förekom i fråga om betesmarker, åkerbruk, sådd och skörd. Bymännens samfälliga angelägenheter behandlades å bystämmorna, hvilka höllos en vid valborgsmässan och en på hösten å en öppen plats, »grannabacken», under bar himmel. Här fanns rätt ofta en lång stock emellan ett par stenar, och å denna togo bymännen plats under förhandlingarna. Stämman leddes af »ollermannen», åldermannen, och »bisettare», en för hvarje

by, om ett par byar hade gemensamma intressen. När grannlaget skulle komma tillsammans, skedde samlingen antingen genom kringsändande af budkaflar eller genom tutande i byhorn. Byns karta jämte byns stadgar, byklubb o. s. v. förvarades i »grannalådan», som alltid skulle finnas tillgänglig hos åldermannen. Utom budkaflar förekommo flera slags klubbor eller kaflar, som skickades omkring i byn och angåfvo, i hvilken ordning bymännen skulle hysa fattighjonen eller utföra vissa gemensamma åligganden. Till några af dessa kaflar skola vi strax återkomma.

Å väggen till vänster vid inträdet ett *byhorn*, 425, 425 från Häggum i Valle härad, samt en *bykäpp*, 426, från 426 Väringe socken i Vadsbo. Bykäppen, äfven kallad »kröcka», brukades vid »hagasun», gärdesgårdssyn, som hölls en gång om året. Öfre pinnen å käppen anger gärdesgårdens minsta, lagliga höjd; de i kors sittande pinnarna ange, att under denna höjd fick icke förekomma så stort hål i gärdesgårdens, att käppen kunde trädas därigenom; skärorna slutligen angifva gårdarna i bylaget och troligen äfven, huru många famnar eller alnar gärdesgård hvarje byman skulle hägna. Märk äfven *näfverlurarna*, »rännelurarna», 427, som tillhör 427 de vallhjonens utstyrsel och med hvilka de utförde låtar under vistelsen i skog och mark.

I montern vid vägg I några budkaflar, däribland en korsformig sådan, *kors*, från Bredsätra, 428; en ringkaflar, 428 *ringlof*, 429, från Skalunda, hvilken angaf, i hvilken ordning 429 bymännen skulle svara för klockringningen om söndagarna samt vid dödsfall, och från Habo en *orderbricka*, 430, som brukats vid kronogårdarna för att angifva, hvilka 430 hemmansägare stod i ordning att fortskaffa kronobref och order. Så snart ett sådant var befordradt från en gård, lämnades brickan till närmaste granne. Vidare märkes en serie af *bandknifvar*, 431, och *bandnålar*, 432, 431 432 som brukats som slagbom och skyttel vid bandväfnad; *prylar*, 433, af hjorthornstaggar; *gjutformar*, 434, för 433 434

435 smycken m. m.; en samling *sländtrissor*, af sten, 435, ofta med en skåra å ena sidan eller i kanten. Till trissorna sluta sig några å väggen exponerade *handtenar* eller sländor, 436, spinnrockens föregångare. Sländan, som uppträder i Egypten för omkr. 6,000 år sedan, förekommer i Norden redan under bronsåldern och har i vårt land icke allestädes ännu kommit fullkomligt ur bruk. Till den moderna spinnrocken höra *torocken*, *tohufvudet*, *kracken*, 437, en spira eller ett fäste hvarpå linet, som skulle spinnas, 438 upplindades. Väfredskapen äro företrädda bland annat af *väfskyttlar*, 438, med hvilka inslaget skyttlades in i ränninen; *väfspännare*, 439, med hvilka väfven under arbetet hölls spänd på tvären, så att den blef lika bred öfver allt 440 och »eggarna», staderna, jämna; samt ett par *lunor*, 440, ett slags block, i hvilka trissorna, som uppbära solfven, löpa vid trampningen af väfven.

Ej mindre beaktansvärda äro de å rummets öfverväggar utställda *språngsparlakanen*, med hvilka man vid festliga tillfällen klädde de gamla ryggåsstugornas tak och sparrar. Längst och ursprungligast i mönstergifningen synas dessa dukar hafva bibehållits inom Kållands härad, ett af landskapets nordligare områden. Redan under medeltiden voro språngade takdrätter och väggdukar i bruk i stormännens hem på samma sätt som i bondens stuga under en långt senare tid.

Bland västgötens bohag intogo dryckeskärnen, liksom hos nordborna i allmänhet, ett framstående rum så väl med hänsyn till mängd som säregna former. Större delen var af trä. Vi påpeka de märkliga flaskliknande *ståndkaren*, 441 441, på fönsterväggens vänstra hörnhylla; och i montern 442 vid vägg III de tvåörade, rödmålade *bollarna*, 442, snibbskålarna m. m., hvilka med största sannolikhet äro alster af »skålaknallarnas» under århundraden öfvade svarfkonst. Huru långt tillbaka i tiden denna går, synes bäst af Olaus Magnus, som redan 1555 prisar marks- och kindsboarna i Västergötland såsom i svarfkonsten mera förfarna mästare

än någon annanstädes i Norden. En säkerligen mycket gammal form för dryckeskärlet äro *hornflaskorna*, 443, i 443 fönstermontern.

Den i väggmontern å vägg III utställda *skämtskålen*, 444, med en tubisk cylinder kring ett hål i bottens midt 444 är en ovanlig företeelse. Äfven från Norge äger museet dock dylika skålar, i detta land kallade »vare-» eller »åbryskålar». Sannolikt föreligger här ett gästbudskärl af samma smakriktning som de i det föregående påpekade gyckelkrusen. Den norska benämningen »åbryskål», (åbry = bryderi) ger stöd för denna förmodan. Å en af de här utställda snibbskålarna, 445, läses:

»Androm drager Oxe Lass till byss,
Så tiänar iag mångom Om syss,
Full aff Ööl iag wälkommen är
Men tom hafwer mig ingen kiär,
doc låter iag mig nöija tå,
när man mig ej wil sönder slå.»

Typiska alster af västgötens hemslojd äro *äggoststjärnorna*, 446, (se fönsterväggen), hvilka förekommo mycket 446 allmänt i Västergötland, men endast sporadiskt i kringliggande landsändar. Det äldsta exemplaret i samlingen bär årtalet 1706, det yngsta 1865. Sådana förekomma icke blott af trä utan äfven af järnplåt (se till höger om fönstermontern).

I detta sammanhang kunna äfven *brödstämplarna*, 447, anmärkas (se fönstermontern). Dylika hafva brukats 447 till stämpling af »jul-» och »vårlefvarna». Julbrödet tillskref man som bekant mäktiga egenskaper både för husfolk, husdjur och äring. Nedanför denna låda fyra *handkvarnar*.

Såsom prof på västgötens träsnidarkonst och mönstergifning må skrinen tjäna (vägg II). Huru ett träsniderimönster kunnat utvecklas, antyder den vid långväggen typologisk anordnade skrinserien från tiden 1707—1802.

I hörnet mellan vägg II och III: seltyg, däribland bet-

- 448 *sel*, 448, med sidostycken af gums- och hjörthorn; vidare (vägg III) en samling lås af järn och trä, de senare använde å logar och fähus; samt lod- och skålpundsbesman.
- 449 Den päronformiga *vikten*, 449, torde böra föras hit. Af allmogen uppgifvas nästan alltid dylika vikter hafva hört till besman.

Rum 17. Västergötland. *Möbler och andra till hemmets utstyrsel hörande saker; dräkter och dräktdelar.*

- 450 Bland utställda möbler äro *brädsoffan*, 450, högbänkens efterträdare, (vägg III) och till vänster därom det snidade
- 451 *hörnskåpet*, 451, med årtalet 1822, samt vidare *hörnsängen* i två avdelningar (vägg I) äfvensom några ovanliga *stolar*, och
- 452 *»tavletterna»*, 452, de anmärkningsvärdaste. Den stora *ljus-*
- 453 *staken*, 453, i rummets ena hörn är konstruerad på samma sätt som de förut påpekade trästakarna i skånska afdelnin-
- 454 gen. Den ståtliga helsvarfvade *trästånkan*, 454, som med sin målade ornering dokumenterar sig såsom ett 1500-tals dryckeskärl, hör till allmogeafdelningens praktpjäser.

- 455 Väggarna prydas af målade lyckönskningar, 455.

Den kvinnliga hemslöjden stod på sina ställen rätt högt. Från såväl socknarna omkring Borås, den egentliga Knallebygden, som från Kållands härad äger museet konstväfda dynor i »flämsk» och »sätteväft», se bänkdynan å soffan, samt säng- och bordtäckan af många slag, afsedda dels för husets behof, dels för fyllande af mannens, gårdfarihandlarens, lager.

Västgötarnas folkdräkter äro företrädade af mans- och kvinnodräkt från *Toarps* socken i Ås härad, af kvinnodräkter från *Ale*, *Bollebygds* och *Kinds* härader samt från *Rackeby* socken i *Kållands* härad. Vid 1800-talets början karakteriserades kvinnodräkterna i Falbygden och å slätterna af långa liststycken, som nådde till höfterna, jämför aledräkten, och af höga filt- eller halmhattar, med bredt brätte, liknande manfolkshattar. Längst, eller ännu på 1850-talet, bibehöllo sig dessa hattar i Vartofta härad. Norrut däremot brukades hattar med kullen i nacken och brättet omkring

bärarinnans ansikte. Denna hattform, företrädd af de s. k. »skrull-» och »hålhattarna», har lefvat kvar i Rackeby socken intill våra dagar. Äfven Linné, som 1746 genomreste Västergötland, lade märke till dessa västgötakvinnors egendomliga hufvudbonader och antyder deras utseende och förekomst inom landet sålunda: »Hattar buros allmänt om sommartiden af qwinfolken. Alt intil Sköfde (Linné kom från Närke) sågo vi dem gå med halmhattar, hvilkas djupa kulle ej var efter nyaste modet; men sedan man passerat Sköfde (på väg till Falköping) brukades af qwinfolken swarta hattar ordinarit lika med manfolkens, fast djupare kulle och ej upphäftade på sidorne». Ett par mil väster om Falköping hade hattarna försvunnit. »Qwinfolken brukte nu mera inga hattar såsom tillförene.»

I en del kvinnodräkter hade bindmössan ingått redan på 1700-talet och bars jämte hufvudklädet så väl i helg som söcken. Intressant att se är, huru bindmössan kombineras med hålhatten, i hvilken hon bildar kulle. Se *rackebydräkten*.

En mycket sällsynt företeelse är *stopamössan*, 456, 456 hvilken brukades till toarpsdräkten, Västergötlands på samma gång vackraste och ålderdomligaste folkdräkt.

Montern till höger vid vägg III innehåller dräktdelar från skilda härad; så *prakthandskar*, 457, från Toarp, och 457 *halskläden*, 458, med årtalen 1780, 1784, från Kinds härad. 458 En del af vantarna hafva i handfånget liksom å tummen en springa, genom hvilken fingrarna kunde stickas ut. Genom denna anordning blef det möjligt att vid behof fritt röra handens ledamöter utan att afdraga vanten. »Det var så nimt, då man skulle vända blad i psalmboken eller behöfde putsa näsan.»

Ett här utställt, en ungsraka liknande redskap, 459, 459 med hvilket man kliade sig på ryggen, kallas *klåkommis-sarie*. Detta redan från 1600-talet kända redskap är till sitt ursprung egentligen icke något allmogeföremål. *Nötknäpparen*, 460, framställer en man i dräkt från början af 1500 460

talet. Bland smyckena synas de stora hjärtformiga spännena med genombruten kant vara egendomliga för häradena om-
 461 kring Borås. Till sist må äfven påpekas en *bröstmäck*, 461, från 1750-talet, brukad till brudutstyrsel, och ett litet spets-
 462 hyende med *käpp och krycka*, 462. Då äktenskapslysning första gången afkunnades, sades kontrahenterna ramla ned från predikstolen och bryta benen. Man brukade därför här, likasom på många andra håll i vårt land, uppvakta paret med en gåfva af käpp och krycka, antingen målade å ett papper eller, såsom här, gjorda af metall och uppfästa å en liten dyna. Seden har förekommit äfven bland stads- och herrskapsfolk.

Till vänster vid vägg **III** en monter med dryckeskärl, bland hvilka särskildt böra bemärkas ett par små *dryckes-*
 463 *stop* af trä med växtornament, 463, likasom ock ett dryc-
 464 465 keskärl i fågelform, 464. *Lerskålen* ofvanpå, 465, med år-
 talet 1688, är ett bland de äldsta daterade svenska lerkärl
 466 museet äger; det djupa lerfatet, 466, har inskriften: »Ahta detta fatet att det icke går i kras ty det är giordt af ler och sand men om det går i kras så skyll dig sielf 1354». Hvad dessa siffror innebära är svårt att säga; någon tidsbestämning kan det omöjligen vara. Vid vägg **I** en samling *belysningsredskap* och *elddon*. Till höger en *grythän-*
 467 *gare*, 467, af järn. Till vänster två runstafvar, den ena,
 468 468, af en för Elfsborgs län typisk karaktär, såsom sådan omnämnd redan 1720 af Nils Hufvudson Dahl.

Rum 18. Östergötland. För så vidt man kan värdesätta Östergötlands äldre allmogekultur med ledning af de här utställda odlingsminnena, synes den varit ganska väsentligt påverkad af nyare tiders konststilar och smakriktningar. Bidragande orsaker till detta sakförhållande voro naturligtvis landskapets jämförelsevis lätta samfärdsmedel, många städer och betydande herresäten, hvilka gåfva bonden tillfälle att taga del af förhållandena utom hans krets och följa med sin tid. Detta framgår ej minst af utställningens möbler. Skåpen erinra med sina sniderier och inskrifter om renässansen; å

det lilla *väggskåpet* läses: IAGH ROPAR AF ALLO HIERTA BÖNHÖR MIGH HERRE AT IAGH MÅ HÅLLA TINA RÅTER IAGH ROPAR TIL TIGH HIELP MIGH ATT IAGH MÅ HÅLA TIN VITNESBÖRD. *Soffan* vid fönsterväggen visar, huru en herrskapsmöbel från 1800-talets början uppfattats af en bondsnickare. En af *stolarna* vid vägg **III** är särskildt märklig, emedan den utgör en kombination af 1600-talets och rokokotidens stolar, på samma gång den genom sin långsträckta sits erinrar om en ännu äldre tids väggfasta bänkar. Därinvid en *vändbänk* (jfr rum 21. s. 59). Mycket originell till sin utstyrsel är den med snedklaff försedda *skänken* (vägg **I**).

Bland bordskärlen i monterna märkas särdeles vackra *lerfat* i polykrom målning från 1600- och 1700-talen (hörnhyllan mellan vägg **I** och **II**), samt ovanligt prydliga *snibbskålar* från 1600-talet med konstfärdigt utförd målning i guld och versifierade inskrifter. En af dessa förmåler, att »Dänna skåhl är färgat i Wadstena stadh». År 1673 säges det vara »landsens sed» i Östergötland att dricka »af jultunnan ur röda skålar». Vidare finnas (vägg **II**) till formen ovanliga dryckesbägare, skämtkrus, flaskor, ölkannor och dryckeshorn. På golfmontern förekommer en *nyckelharpa*, 501, 501 ett musikinstrument, som numera näppeligen användes mer än i Uppland och äfven där varit stadt i utdöende (se vidare rum 20, s. 58). De stora hornen, 502, ha tjänstgjort 502 som »*byalurar*», det ena, inom Vreta klostets, det andra inom Skärkinds socken. Mellan dem ett *dryckeskärl*, 503, 503 af koppar, hvilket enligt inskrift tillhört Risinge notelag och bär året 1765 samt namnen på »notkungarne» inom laget. Till höger om byhornen några byklubbor, budkaflar och karfstockar använda för bysamhällets administration (jfr rum 3. s. 8.). Däribland märkes en *kungsringningskafle*, 504, från Vallerstads socken i Bobergs härad, med 504 förteckning å socknens hemman samt påskriften: »ringkarlen har nedsatt priset till 16 sk(illing) banko för dem som vilja anlita honom», en *skjutsbricka*, 505, samt några 505 *budkaflar*, 506, den ena med året 1788, ett par andra 506

med en skåra i ena änden, i hvilken man stack in bref
507 eller annan skrifvelse. Nedanför dem *byklubb*, 507, och
508 till höger en *karfstock* eller *skårsticka*, 508, för räknenskaps-
föring.

Afsevärd är *runstafsamlingen*, som innehåller 14 styc-
ken stafvar. Anordningen af kalendern är den vanliga med
runor för veckodagarna, symboler för märkligare högtider,
509 och gyllental. Den utställda *solvisaren*, 509, med årtalet
1754, har den vanliga anordningen för detta slags tidmätare,
men därjämte en längre runinskrift, som i fri öfversättning
innehåller följande anvisning: »Under skottåret för du vi-
saren å visartaflan till timmärket 11, på det att timman ej
blifver allt för tidig.» Hålet å stenens midt är afsedt för
visaren. I de två andra hålen hafva suttit träpluggar eller
dylikt, hvarmed stenplattan fastgjorts vid något underlag.
Märk äfven en här utställd kombination af *mil-* och *timvisare*
med årtalet 1668.

Belysningsmedlen (i montern vid vägg I) utgöras huf-
vudsakligen af samma former, som förekommit i de genom-
vandrade utställningarna. En och annan nyhet möter dock
bland *lerljusstakarna*. Ett par figurstakar af trä äro märk-
liga, emedan de framställa ett bondpar i bygdedräkter.
Lyktorna (å pallen nedanför) hafva i stället för glas horison-
talt och tätt intill hvarandra insatta gåspennor, som genom-
släppa ljuset, om än betydligt dämpadt. I förbigående kan
nämnas, att dylikt surrogat för glas funnit användning
mångenstädes i vårt land. I norra Västergötland förekom
ännu på 1850-talet en eller annan gammal byggnad, som
hade fönster af gåspennor i stället för glas.

Bland redskapen för husslöjd (vägg III) anteckna vi en
serie *skäkträn*, alla af ek, samt de genombrutna *rockbladen*
från östersjökusten.

Östergötlands bygdedräkter äro företrädade af en manlig
dräkt från *Ydre* härad, samt fyra mans- och kvinnodräkter
från *Finspånga läns* härad. De märkligaste bland dessa se-
nare äro vångakarlens sommardräkt och skedevikvinnans ut-

styrsel. Vångakarlen är klädd i »trindhätta»; »holkbysxor»
af blekt blångarnsväf, hvilka nådde till knäna och kunde
vara ända till ett par alnar vida; »förskinn», hörande till
såväl kyrk- som arbetsdräkten; hvit benklädsel af groft
linne motsvarande strumpor, men saknande »föttlingar»,
fötter; samt i antingen kort tröja, »stäcktröja», eller rock,
»långtröja», vångakarlens förnämsta hedersplagg. Skedevi-
kvinnans utstyrsel karakteriseras af sin hvita, egendomligt
knutna hufvudduk samt af sitt lifstykke, »munkalifstycket»,
som nedtill afslutas med ett antal tegellagda, grönkantade
flikar.

Bakom denna figur ett par *dopmantlar*, den ena af
synnerligen gammalt tygslag, 510. I hyllan under fönstret 510
en ovanligt vacker *brudkrona*, 511, *signetringar*, 512, *sko-* 511 512
spännen, 513, *solringar*, 514, för att bestämma tiden på 513 514
dagen, samt *silverskedar*, 515, af gammal form m. m. En 515
tysk resande, som 1586 besökte Sverige, berättar, att de
svenska bönderna voro mycket rika på silverskedar. Han
hade hört sägas, att förmögnare bönder kunde äga ända till
en half tunna dylika.

Den i taket utspända duken med genombrutna »speg-
lar» och lister tillhör de gamla östgötastugornas julståt.

Rum 19. Södermanland och Närke. Man återfinner
i Södermanland hufvudsakligen samma slags föremål som i
de föregående utställningarna, och, med undantag af folk-
dräkterna, utan någon kraftigare utpräglad bygdeindividu-
alitet. Skulle man angifva något särskilt karaktärsdrag för
detta landskaps folkslöjd, vore det en viss romantisk blidhet.
Bland möblerna lägga vi märke till *vändebänkarna* (vägg
II) och mellan dem en *bordstol*, samt till vänster en *för-
låtsäng* med gafvelskåp. *Fästmöskrinen* (vägg I) äro karak-
tärstiska för vingåkersbygden. De innehöllo fästmannens
gäfvor. Dessa bestodo, då kontrahenterna voro rikt folk,
af silfverbälte, tröjspanne, silkesduk, handskar, »pungtross»
och psalmbok m. m. och skulle på första lysningsdagen

öfverlämnas till den blifvande bruden egenhändigt af fästmannen.

Prof på sådana gåfvor äro utställda i golfmontern.

- 541 *Silfverbältet*, 541, består af ett antal fyrkantiga och förgyllda bucklor, uppfästa å ett rödt klädesskärp, och erinrar om 1400-talets bälten. Mången gång gick det i arf under flera generationer. Sålunda förvarades hos en gammal rik bondfamilj i Vingåker på 1840-talet ett silfverbälte, som ärftts inom släkten sedan 1612. Under enklare förhållanden ersattes silfverbucklorna med gjutna och genombrutna tennplattor, 542. *Psalmboken*, 543, utmärker sig genom sin långsmala form och sitt ofta rikt sirade band af hvitt pergament. Vid kyrkbesök bars den nedstoppad i handskarna. Dessa voro nämligen så trånga, att de ej kunde dragas på handen, utan medfördes endast för statens skull och utgjorde, jämte en silkesduk och ett handkläde med silkestofsar i hörnen, bihang till psalmboken. *Handskarna*, 544 544, äro af hvitt skinn, med silkesbroderier, »tummelapp» af sidentyg och besättning af saffian, »rollskinn»; *handkläderna*, 545, med silkestofsar i snibbarna, de silkestickade *saffiansbältena*, 546, samt *sidenbanden*, kallade »lysareband», 547 547, äro afsedda för fästepigornas utstyrsel. De här utställda broderade röda mössorna, 548, tillhöra Vingåkers, 549 spetsmössorna åter, 549, Österåkers festutstyrsel för gifta kvinnor.

De utställda folkdräkterna äro sockendrakter, som bu-
rits i *Sorunda*, *Österåker* och *Vingåker*.

Mansdräkterna äro här som annanstädes påverkade af jämförelsevis sena smakriktningar. Den kvinnliga sorunda-
dräkten karakteriseras af sin s. k. »örmössa». Örmössan jämte ett till densamma hörande hårband, »hårstryken», var den gifta kvinnans hedersplagg; flickorna däremot buro en
hvit duk, »annelindan», hvilken togs omkring hufvudet och knöts med en ögla öfver hjässan. Vingåkers- och öster-
åkersdräkterna, som stå hvarandra mycket nära, höra till
Sveriges äldsta folkdrakter. Redan vid 1600-talets ingång

omtalas den förstnämnda såsom »en särdeles dräkt», och otvifvelaktigt hafva såväl vingåkers- som österåkerskvinnornas högtidsdräkter anor, hvilka delvis sträcka sig åtminstone till början af 1500-talet.

Bland hithörande märkligare detaljer må påpekas det hvita, goffrade »huklet», liknande en hufvudbonad, som 1517 bars af Sten Sture d. y:s maka Kristina Gyllenstjerna; *pungtrossen*, jfr golfmontern, 550, bestående dels af två 550
silkespungar hängande i långa snören och utgörande förvaringsrum för sked, knif och gaffel, förlofningsring m. m., dels af ett fritt hängande nålhus af gammal form och en mindre fällknif i kedja. Pungtrossen ingick i fästmansgåfvorna och bars hängande vid bältet af fästepigor och unga hustrur, men bortlades af de senare efter första barnsängen. Uppenbarligen leder denna dräkt detalj sin första härkomst från den senare järnålderns bältegehäng, men brukades i modernare former ännu in på 1600-talet af borgarfruar och deras vederlikar.

Ehuru vingåkersdräkten, såsom redan sagts, torde vara den först i litteraturen omnämnda verkliga utpräglade folkdräkten i vårt land, är det dock icke, såsom antagits, angående denna sockendräkts bevarande som det äldsta sockenstämmbeslutet föreligger. Detta gäller nämligen Mora i Dalarna (jfr s. 84). Emellertid kommer Vingåker, såvidt bekant, såsom den andra i ordningen. Redan 1674 beslöts nämligen på sockenstämman, att »den gamla vackra kläde-
dräkten» såväl för män som kvinnor skulle behållas oförändrad. År 1693 förnyade stämman sitt beslut. Ur detta är följande paragraf värd att här anföras: »Och såsom mycken osed i kläde-
dräkten härkommer mehrendels af en part lättsinnige, ostadige, vispsinte och högfärdige skräddare och skomakare; ty till förekommande af en sådan osed i kläder, är af hela församlingen enhälligt för godt och hälsosamt funnit, at Skräddare och Skomakare ingalunda skola fördrista sig til at göra andra kläder och skor än som Kyrkioherden och Församlingens 24 äldste

känna för goda och tienliga. Skulle Ämbetsmännen (d. v. s. handtverkarna) annorlunda göra, så hafva the icke allenast ingen macht at therföre fordra någon betalning, utan och skola af Kyrkioherden och församlingens äldsta i socknestugan alfvarligen tiltalas och näpsas. Stå the inte til at rådas, utan fara fort til at således förföra församlingen, så skola the för Borgmestare och Råd i staden angifvas, beklagas (d. v. s. anklagas) och af socknen ej vidare försvaras». År 1755 begärde och erhöilo sockenborna t. o. m. Kongl. Maj:ts stadfästelse, och böter fastställdes till kyrkan. Trots alla dessa åtgärder visar dock den utställda mansdräkten 1700-talets grundliga omdaning, ja hvad hufvudbonaden beträffar t. o. m. 1800-talets inflytande. Det är endast kvinnodräkten, som bevarat sin åldriga prägel.

Närkessamlingen är utställd till höger samt till en del till vänster om ingången, vägg **III** jämte pall. Närmast 576 fönsterväggen *räknagel*, »räckespa», 576, och *vidjeringar*, 577 577, redskap, med hvilka färskinn bereddes och sämskades i hemmen. Till vänster en *skäktnifstyp*, 578, hvilken 578 skiljer sig väsentligen från dem vi sett i det föregående. 579 580 Märk äfven *rockbladet*, 579. Ett par *brödstämplar*, 580, båda från Edsbergs socken, hafva brukats till sirning af »vispebröd», såsom ett slags gästabudsbröd af hvetemjöl, glättade med ägghvita, kallades. Märk den stora *koskällan*, 581 581, med inskrift å ena sidan: »Herren Iesvs Kristus ten korsfäster frälsare var os nådi 1762» och å andra sidan: »Las Hinnersa på Latorp 1762». Å pallen lyktor m. m., samt en *bytrumma* från Leds by, Askers socken, med inskrift. Den användes af åldermannen i byn att trumma tillsammans bymännen med, när bystämma skulle hållas, samt när byinnevånarna i procession begåfvo sig ut på slätter. Vidare medfördes den af ungdomen till valborgsmässelden, där buller och tjut enligt uråldrig tradition ingick i firandet.

Närkes folkliga klädebonad är företrädd af en kvinnlig kyrkdräkt från 1860-talet, brukad i stora Mellösa socken.

Såsom synes är den ganska lik de enklare rokokodräkterna, sådana dessa buros på 1780-talet af städernas och landsbygdens medelklasskvinnor. Anmärkningsvärdt är, att smycksaker så gott som fullständigt saknas. Detta torde dock bero på en tillfällighet; *gjutformarna*, 582, i monterlådan 582 visa nämligen att bondsmycken tillverkats i Närke. En af dessa formar bär årtalen 1751, 1752, 1753. Af monterlådans öfriga innehåll må vidare påpekas en *flaska*, 583, af 583 lergods med årtalet 1682, samt ett *nötkreaturshorn*, 584, 584 med inristade runor. Hornet har brukats som kruthorn. Hvad runorna angår, synas dessa varit ämnade till en runkalender. Veckodagarna utmärkas, såsom på runstafvarna, med runradens sju första mynder, upprepade i obruten följd, till dess att hvar och en af årets dagar fått sitt runtecken. På pallen till vänster om ingången utställas af närkesföremål en bordstol, »ätstol», med fällbar bordskifva och sidokarmar, samt ett skänkskåp och några ostkar.

Rum 20. Uppland. Knappast väntar man, att ett landskap, inom hvars gränser rikets hufvudstad egentligen är belägen, skall förete någon ålderdomlig och själfständig folklig odling. Kulturvågorna utifrån böra där mer än på de flesta andra håll hafva under århundraden gått fram bortspolande och omdanande. Det måste därför bli med en viss överraskning man i Uppland anträffar en i jämförelse med många andra landskap ovanligt själfständig folkslöjd. Så uppvisa t. ex. de snidade träsakerna i sin ornering de ålderdomligaste motiv, som vi öfverhufvud känna i vårt lands allmogekonst, och de uppländska flossaväfnaderna äro af särdeles framstående egenskaper. I rätt mycket ansluter sig Upplands, eller nogare taget det östra Upplands, allmogeslöjd i sin karaktär till Norrlands och visar, liksom denna, i ett och annat äfven gemensamhet med Finland. Genom sin från konventionella former frigjorda ornering företer sålunda t. ex. det med årtalet 1778 märkta *skåpet* frå Vätö (vägg **I**) ett visst norrländskt släkttycke, och de på ömse sidor om skåpuret uppsatta *urställan*,

601 602 601 och 602, samt de till vänster (vägg I) anbragta spir-
603 formiga *linhufvudena*, 603, äro af en ännu mer utpräglad
norrländsk karaktär. Inom Norrland och det svenskebodda
Finland hafva ock de uppländska *flossa-ryorna* (skåpet vid
fönsterväggen) sina närmaste släktingar, dessa senare dock
otvifvelaktigt i nedstigande led. Hvad det västra och inre
Upplands allmogekultur beträffar ansluter sig dock denna
väsentligen till den västmanländska och genom den till den
insvenska folkkulturen.

Redan vid betraktandet af den till vänster vid inträdet
från rum 19 anordnade samlingen af *runstafvar* finner man,
att ett flertal af dessa prydas af en för Uppland mycket
karaktäristisk ornering, bestående af en flätad slinga eller
en bandknut, s. k. valknut, hvilken återfinnes på en fler-
fald föremål inom detta landskap. Ofvanför runstafvarna
ses några *byklubb* och *karfstockar* samt därinvid en *by-*
604 *staf*, »snöstaf», 604. Märkelig är den en urtafla liknande
605 »bykylan», 605, (jfr skånska »köla», tyska »keule», klubba)
från Skeppsmärsby i Vätö socken, hvilken användts för att
hålla ordning på skjutsskyldigheten inom byn. Ofvanför
606 skåpet en *bylur*, 606, af koppar från Sörby, Norrby socken.
Om byväsendet se s. 8 samt 32 och 42.

Bland *mangelbräderna* (vägg I) märkes ett af ovanlig
607 och ålderdomlig form, 607, med året 1644, samt tvänne
med flät- och slingornament. På pallen nedanför ett par
skäktfötter för linberedning, den ena med året 1782,
prydd med knutornering. Till vänster på smalväggen
skäktknifvar från Roslagen af en för vårt land på det hela
taget främmande typ, som utom vårt land möter t. ex. i
Nordtyskland.

På golfmontern midt i rummet är uppsatt en rikhaltig
samling af *rock*- eller »*flåblad*» från Roslagen. Dessa red-
skap, hvilkas egentliga uppgift är att, fästade i spinnrocken,
uppbära linet, som skall spinnas, hafva emellertid, såsom
deras form och prydliga utstyrel också antyda, nästan ute-
slutande blifvit till friargåfvor, s. k. *känningar*, hvilkas

mottagande eller afböjande angaf för gifvaren dennes ut-
sikter hos föremålet för hans hyllning. Hvad dessa rock-
blads ursprung angår så antyder såväl deras utbredning ut-
efter hela Sveriges ostkust ned till norra delen af Kalmar län
som äfven själfva deras typ ett österifrån till oss kommet
inflytande. Likasom det spirformiga linhufvudet egentligen
utgör öfre delen af sländspinnarskans linkäpp eller *rock*, så-
som detta redskap fordom hette, (jfr Dalarna, rum 25,
vägg I), så utgör påtagligen rockbladet egentligen den
öfre delen af det knäböjda »tottaträ», som egentligen synes
ha tillhört slaviska och finska folk men äfven förekommit
på ett eller annat håll i Sverige (jfr Värmland, rum 23,
vägg I, samt Finland, rum 47, vägg III). Att döma af
en bild i Rudbecks Atland torde detta spinnredskap kunnat
anträffas äfven i Uppland. Utmärkande för östra Uppland
genom sin ornering äro äfven de i en annan af golfmonterns
vinkelöppningar utställda *väflunorna* (jfr s. 44). Såsom ses
äro dessa ofta prydda med det förut omnämnda valknuts-
motivet. Ett par bär året 1656.

Invid det pryddligt målade *skåpuret* (vägg I) ett *fod-
ral för kritpipor* samt ett *vägglusbräde*, användt för in-
fångande af antydda parasiter, och ett »slaktbräde för huf-
vudbry». Till höger om hörnsåpet en *grytvind* af trä
med tålgstensgryta, och ett par *skärddingar*, grythängare,
den ena jordfynd af den form, som förutsätter en till midten
af rummet förlagd helöppen eldstad, såsom i nordsvenska
eldhus och stekarhus ännu förekommer; den andra anpassad
för spis med skorsten.

Särdeles märkliga äro genom sin ålderdomliga ornering de
till vänster i den invid varande väggmontern (vägg II) ut-
ställda aflånga *träaskarna* med lock att vrida åt sidan.
Man finner på dem, utom de för Uppland karaktäristiska
sling- och flätmotiven, äfven å en det s. k. iriska kopplet,
608, ett i slutet af första årtusendet omtyckt ornament. På 608
den öfverst utställda asken, 609, är runkalendern inristad. 609
Till höger i samma monter *trämortlar* och s. k. *krydd-*

610 eller *pepparkvarnar*, 610, samt därunder *pannkransar*, 611 611, afsedda att framsätta stekpannan på Dylika återfinnas äfven i Nordtyskland. Särskildt för de omkring Uppsala belägna orterna synes tillverkandet af de ornerade 612 *näfverdosorna* hafva varit utmärkande. En af dem, 612, bär årtalet 1765.

Mellan väggmonterna ett par *näfverlurar* samt *nyckelharpor* och *vallhorn*. Nyckelharpan hör till fiolernas stora familj, men spelas hängande vågrätt i ett band framför bröstet. Det anmärkningsvärdaste vid nyckelharpan är, att stråken, utom den sträng, på hvilken melodien spelas, vidrör en annan, djupt stämd, som alltid angifver samma ton och sålunda bildar en ständigt sjungande orgelpunkt till melodien. För omväxling i denna är åter i instrumentets hals anbragt en klaviatur af ett slags tangenter, kallade »nycklar», emellanåt täckta af ett lock, för tryckning på den förra strängen till djupare eller högre steg på tonskalan. Vidare förekomma under de båda nämnda strängarna flera andra af metall, hvilka dock icke strykas utan endast tjäna att genom sitt medjudande förstärka klangen. Sin största spridning som allmogeinstrument har nyckelharpan haft i Uppland, Dalarna, Hälsingland och Ångermanland. Instrumentet tyckes hafva inkommit hit från Tyskland i slutet af medeltiden.

Nedanför, å pallen, en *kista*, nu utan lock, af tidig medeltidstyp. I skåpmontern till höger på samma vägg torde mest vara att märka de mer eller mindre konstrikt snidade *brud-* eller *brudparsskedarna*, samt det på norrländskt-norskt kulturinflytande sannolikt antydande fågelformiga 613 *dryckeskärlet*, 613. Bland föremålen på pallen nedanför må särskildt nämnas de egendomliga med lock försedda *mattrågen*.

De uppländska *selbågarna* (vägg III) tyda på ett mycket ålderdomligt ursprung hvad skulpturen beträffar. Det till grund liggande motivet är äfven här, likasom i en stor del af Norden (jfr norska afdelningen, Bratsbergs amt, rum

40) en mellan tvänne djur (lejon o. a.) stående man. Under utvecklingens gång har emellertid detta motiv ofta urartat till oigenkännlighet. Särskildt har mansfiguren i regeln smält ihop till ett minimum eller alldeles försvunnit. Å en del är detta förhållandet äfven med djurbilderna. Till höger om väggplanet med selbågarna ses en samling *selknän* af älghorn, och under dem några *isbroddar*, hvilka anbragtes på skorna vid vandring på is.

I glasskåpen vid fönsterväggen, till vänster, *mans-* och, till höger, *kvinnodräkt* från Häfverö socken i Roslagen, Upplands egentligen enda kända mer utpräglade folkdräkt från senare tid. Invid kvinnofiguren ett par *brudkronor*, den ena, 614, 614 märkligt nog gjord delvis af halm och öfverdragen med en guldskimrande yta. Äfven till dessa halmbrudkronor anträffas motsvarigheter norrut (jfr t. ex. Hälsingland, rum 92). I midten, under fönstret, *flossaväfnader* (jfr s. 56.) och nedanom dem snidade *träskrin*.

Rum 21. Hälsingland. *Ny- eller herrstuga från Delsbo socken.* »Nystugan» var egentligen ett gäst- och gillesrum, som dock i hvardagslag kunde användas till upplag för sängkläder och annan lösegendom. I nystugan trädde bröllopsdansen, där döptes den nyfödde, där höllo de unga sina dansgillen, och där stod äfven den aflidne familjemedlemmen lik, innan hans stofthydda fördes till kyrkogården.

Väggmålningarna förskrifva sig från 1700-talets början och äro måhända utförda af Gustaf Reuter, en vid nämnda tid mycket omtyckt målare, som utsirat både kyrka och bondgårdar i Delsbo. Anmärkningsvärda äro rummets takkonstruktion och vackra fönster med i bly fattade små rutor, samt »våndbänken», hvilkens ryggstycke är rörligt mot två gafvelstolpar och kan fällas öfver åt båda håll. Den bär årtalet 1759. Nämnas kan, att våndbänken har varit en i Norden allmän bänkform, sannolikt gående tillbaka till medeltidens slut. Linné omtalar den 1741 såsom vanlig i Gottlands bondstugor, och i andra landsdelar såväl

i Sverige som grannlanden har den förekommit ännu in på 1800-talet.

Rum 22. Gästrikland. *Nystuga från Valbo socken.* Ny- eller herrstugans betydelse i de gamla norrländska bondhemmen hafva vi nyss antydtt i sammanhang med delsbo-interiören (rum 21). Väggarna äro här klädda med å väf utförda målningar, hvilka, liksom takmålningarna, utförts 1783 af Hans och Johan Wikström. Målningarna återge bibliska ämnen, allegorier och i prånget mellan spisen och långväggen (ej synlig, på grund af spiseln) en flicka i bygde-dräkt med versifierad öfverskrift. De långa och smala sofforna rundt väggarna äro arftagare till de tidigare brukliga väggfasta bänkarna. Sådana funnos ock ursprungligen i denna stuga. Det stora bordet framför gavelbänken samt den där framför i regel stående bänken hafva af utrymmes-skäl måst uteslutas.

Rum 23. Värmland. Värmland är egentligen mera intressant såsom mötesplats för en del viktiga kulturområden än som själfständigt utvecklad kulturprovins. Landskapet tillhör den sedan förhistorisk tid genom en serie föremålsgrupper och företeelser markerade västsvenska kulturzonen, som har många med Norge samhörande drag. Liksom Bohuslän har Värmland ännu i dag liflig kontakt med Norge, hvilket afspeglas i flera af de utställda föremålen. Af intresse är här också att framhäfva byväsendets, liksom i Norge, svaga utveckling. Emellertid är sammanhanget med Uppsverige äfvenledes fullt tydligt, och i motsättning däremot framträder på ett intressant sätt ett götiskt (spec. västgötskt) inflytande, som naturligtvis är starkast i Vänerområdet. I icke ringa mån ha dessa inflytanden befrämjats genom kringvandrande gårdfarihandlare från såväl Norge och Dalarna som Västergötland. Därjämte har bergsbruket satt sin prägel på den värmländska folkliga kulturen, hvartill slutligen kommer som ett betydelsefullt inslag *finnkulturen*. Karl IX började redan på 1580-talet importera finnar för att få nyodling till stånd i de stora

ödeskogarna, och denna invasion fortsatte långt in på 1600-talet. Det är ganska stora delar af Värmland, som på så vis fått en mer eller mindre isolerad finnbefolkning, mest dock i väster och norr. Finnkulturen gör sig gällande inom Färnebo, Älfdals, Fryksdals, Jösse, Gillberga och Nordmarks härader, och inom Älfdalen och Fryksdalen finnes ännu ett litet område, där finska fortfarande talas. Hufvudmassan af de till museet insamlade föremålen härrör från landskapets norra och västra delar, delvis beroende på att det gamla där bättre bevarats.

På vägg **I** till höger om ingången äro sammanförda föremål, som äro typiska för finnskogarna, hvarvid emellertid bör betonas, att finnarna i stor utsträckning upptagit sitt nya hemlands kultur redan från början. Härtill kommer att åtskilligt, som nu återfinnes i den primitiva finnkulturen, i fornsvensk tid äfven förekommit hos oss och våra stamfränder. Den svenska allmogen i Värmland har därjämte i enstaka fall påverkats af finnarna. Främst karaktäriseras den specifika finnkulturen genom boningshusen, de s. k. pörtena med sina rökugnar. För dessa hänvisas till Skansen, där äfven en del förrådshus o. d. finnas uppförda. Ehuru boskapsskötseln var hufvudnäring, spelade jordbruket i form af svedjebruk äfven en viktig roll, och i samband därmed kan nämnas en typisk finsk plogtyp, den s. k. finnplögen, äfvenledes exponerad på Skansen. — I pörtena lyste man sig med torrvedstickor, pärtor, instuckna i pärthållare, antingen s. k. *lyständer*, **700**, af järn eller trä, eller fristående **700** sådana, »lysekärringar». De sotiga timmerväggarna i pörtetrenskrapades någon gång med skafjärn, »*rökstugskaf*», **701**. **701** Ännu ett finskt särdrag ligger i näfverkulturen, hvarjämte bast- och rottågor spelat större roll för dem än för vår allmoge. En frapperande mångfald föremål tillverkades af näfver, antingen konstrikt flätade af näfverremсор i en teknik, som är besläktad med spånflätning, eller skickligt hopsatta af näfverstycken medelst i hvarandra hakande tänder. Dessutom förekommer hopsyning. Kärnen, som också afsågos för våt-

varor, ha vanligen en inre, hel mantel af näfver, medan botten och lock äro af trä, fästa med tränaglar, »spetor». För att ge stadga och styrka användas ibland yttre näfverband och kantsöm med rottågor, »taje». Korgar, flaskor, slidor, skor o. d. äro enkelväggiga med mångdubbla remсор i flätningen. Tillverkningen skedde delvis om vintern, hvarvid näfvern insamlades på försommaren, då den »löpte», d. v. s. gick lätt af, och klipptes i remсор och bevarades **702** i form af nystan och rullar, **702** (på pallen). Till och med hattar kunde göras af näfver. En annan typisk sak är **703** golftvagan (»skursvamp») af näfver, **703**. Präktiga prof på **704** näfverkärl äro de båda *smörkärnorna*, **704**, i hvilka grädden skakades till smör. Finnens husgeråd, sådana de här framträda, äro till stor del inriktade på att utgöra transportmedel för matvaror och redskap, ty hvar denne skogsbyggare behöfde färdas, särskildt i de norra finnbygderna, hade han lång och dålig väg, och för att inbärga höskörden, som spelade en viktig roll, måste han ge sig på långturer till myrslogarna, stundom milsvidt från hemmet. Lieblad **705** medfördes i en slida, »jakont», **705**, och bryne i en s. k. **706** »brynbutt» eller »brynkont», **706**. Vid slåttern hängde denna senare, fylld med vatten, i förskinnsremmen för att vara lätt till hands. Brynet hade ofta handtag af horn. Liebladet fastbands vid skaftet med remmar, flätade af tågor. Dylika voro omtyckta som fästmögåfvor och därför ofta vackert gjorda.

Till kreaturen medtogs sleke i en väska, stundom af **707** kotagel, **707**, och för sig eller fastgjord därvid hängde **708** knifven i sin näfverslida, **708**. På öfre hyllan ses en rad kärl, s. k. »buttar», hvari mjölk, brännvin, vatten e. d. äfven- **709** som fasta matvaror förvarades, **709**; på andra hyllan uppi- från visas flaskor af näfver eller tågor för salt (en dylik **710** kallades »saltkont» eller »saltkopsa»), **710**. Naturligtvis an- **711** vändes också träkärl härför. Den stora träflaskan, **711**, med bäranordning, har varit afsedd för välling. Ryggsäckarna, »kontar», i hörnet äro väl finnens mest typiska transportdon,

hans kappsäck på alla färder. Däri kunde läggas allt som hade fast form. Korgar af näfver eller stickor, »kassar», funnos i olika storlekar och för hvarjehanda ändamål. En stor dylik med bärremmar, s. k. *fässlingskass*, **712**, har **712** varit afsedd för potatis. Det af två hopbundna näfverkorgar bestående bärdonet, **713**, synes ha afsetts att klöfjas. **713** Andra kassar äro utställda på pallen, **714**. Afvikande från **714** nu omtalade ryggkassar äro s. k. *bäner*, **715**, i hvilka en **715** mjölsäck o. d. lätt kunde insättas och bäras på ryggen. Slutligen funnos nätförmigt flätade »forkassar» af vidjor eller bast för fodertransport. Väskor och påsar af skinn ha också mycket nyttjats. På väggen öfver hyllan ses en skinnpung för hemodlad tobak, **716**. Invid mellersta hyllan **716** ses en näfverkorg af vanlig typ, »bärskrocka», **717**, för bär- **717** plockning.

För beredning och utportionering af mat och dryck funnos andra grupper af föremål, bland hvilka kan nämnas ostkar, korfhorn, **718**, *korfspetor*, d. v. s. stickor som **718** stuckos tvärs igenom korfvarna för att kvarhålla innehållet och hvilka förvarades i en »korfspetkopsa», **719**; vidare sko- **719** por och de därmed ibland i formen besläktade »rotkopparna» eller »kotskålarna», täljda af knölformiga utväxter på träd, s. k. kotor. De förra användes stundom äfven till dryckeskärl, de senare till att äta eller dricka ur. Flera utställas i golfmontern midt i rummet. Se också *salthon*, hvari kött nedsaltades.

Hit höra också *trämortlarna*, af en form som i Sverige numera endast tillhör norra delen af landet, samt dessutom Finland. De ha i senare tid fått namnet »skogskaffekvarnar». Af pörtets typiska möbler ha endast ett fåtal här kunnat utställas. Kring väggarna löpte bänkar af klufna stockar; en dylik, kallades stundom »skar». En lösbank var däremot den s. k. »långstolen» eller »kracken», bestående af sittbräde med fyra ben. Stolarna voro vanligen ytterst primitiva. Prof på dylika ses på pallen, **720** och **721**, hvilken senare är **720 721** en stabbstol med holken inrättad till skåp. I viss mån

besläktade med denna sistnämnda äro dels *hängskåpet*,
 722 »stockskåp», 722, ej sällan med afhuggna sidor, så att det
 723 blir kantigt, dels den primitiva *kistan*, 723. I äldre tid
 förekommo ej sängar i pörtena, utan man låg på ugnen
 eller på halmbädden på golfvet. En typisk för detta ända-
 mål afsedd halmmadrass utställes till vänster i fönstermon-
 724 tern, 724. Den hoprullades, då den ej begagnades.

Medförda från Finland äro slutligen med säkerhet den
 725 form af *linfäste*, 725, på hvars fotblad den spinnande satt,
 och som väster om Östersjön, utom genom en bild i Rud-
 becks Atland, för öfrigt blott är belagd i ett exemplar
 från Gästrikland; samt troligen också det s. k. *finnharfträt*,
 726 726, för upphärfning af garn, af en typ, som visserligen
 synes ha kontinentalt ursprung men hos oss blott finnes
 belagd i enstaka exemplar i Norrland.

727 Af finnarnas dräkt är förutom *näfverskorna*, 727,
 (hvaribland stöflarna icke äro vanliga) och andra näfverplagg
 föga egenartadt eller ålderdomligt bevaradt eller känt. Af
 svenskarna lärde de sig att nyttja läderskor med näfver-
 bottnar, s. k. svenskskor. Näfversulorna på dessa fästes
 med ett slags träpligg, s. k. »skospetor», hvilka gärna gjor-
 728 des i förråd och förvarades i en *spetask*, 728. Männen an-
 vände förr uteslutande långstrumpor, s. k. »hoser». Dessa
 voro ej sällan skinnskodda på hälarna eller »bråddes» med
 tjära. Kvinnorna använde om sommaren, då de gingo bar-
 fota, »stubbhoser», d. v. s. endast strumpskaft, »läggar», utan
 fot. Äfven omtalas underbyxor för männen af färskind, med
 ullen vänd inåt.

I öfrigt rör utställningen Värmland i dess helhet. Till
 vänster om ingången på vägg I utställas gamla alnmått,
 729, 730 729, kalender- och runstafvar, 730, samt ett antal musik-
 instrument, beträffande hvilka kan anmärkas, att det ena
 731 af de båda *psalmodikon*, 731, som ingå i samlingen, har
 resonanslåda bestående af en stock, som något urgröpts på
 undersidan. Ännu ett dylikt från samma socken, Bogen i
 Jösse härad, finnes i museets ägo. Annars synes detta vara

synnerligen ovanligt. Bland möblerna märkes först ett ty-
 piskt hängskåp i hörnet, 732. I rummets två följande hörn 732
 visas andra hörnskåp af ålderdomlig och synnerligen karak-
 täristisk prägel. Det är ett slags mat- och skänkskåp. Det
 stora *skänkskåpet* midt på vägg II har Bergslagens mörka
 ton och varma färgornering. På pallen först en rad stolar,
 hvaribland bordstolar, 733, och en »kabbstol», båda slagen typi- 733
 ska för dessa bygder. Däremot är spjälstolen, 734, med sin 734
 människofigur på baksida och ryggstöd, skäligen egenartad.
 Till höger om det stora skåpet ses en *utdragssoffa*, 735, 735
 med löfsågeriornerad rygg, hvari den öfverensstämmer med
 de typiska värmländska »häcksängarna», som voro väggfasta
 och försedda med dörrar. — Öfver hörnskåpen vid vägg II
 präktiga *grafkors* af smidt järn, 736. Deras dekorativa 736
 former och stundom trädlika resning vittna om högt ut-
 vecklad smideskonst i dessa bygder. Märk, hur på det
 större af det högra paret de från medeltida smiden ärfda
 löfprydnaderna delvis äro ersatta med namnplåtar. Korset
 har sålunda så småningom fått fler och fler inskrifter och
 är förmodligen en hel bys minnesvård. De utsatta årtalen
 gå tillbaka till 1700-talets senare hälft. Väggbonaden, också
 från 1700-talet, äger mera samband med götaland- än med
 dalamålningarna; de runda figurfälten visa influens af 1200-
 och 1300-talsformer, troligen förmedlad genom kyrkmålning-
 ar. Motivvalet är gammaltestamentligt med Salomos krö-
 ningståg nederst, i djärf och lustig blandning af 1700-tals-
 dräkter, bygdetyper och fantastiska försök till bibelarkaism.
 — På väggen till vänster om skåpet utställes en rad or-
 nerade mangelbräden från 1600—1800-talen, nedtill klapp-
 trä, och slutligen en öfvergångstyp mellan dessa, 737, en- 737
 ligt uppgift använd som kafveldon.

Skjutstaflan, 738, uppsattes vid den gård som skjuts- 738
 skyldigheten ålåg, ty denna gick i tur i byn eller bygden.
 På baksidan finnes ett litet rum med skjutlucka, hvari skjuts-
 stadgan förvarades. Till höger om skåpet illustreras först
 textiltillverkningen. Dithörande redskap äro ej sällan prydda

med brännornering eller utskärning. Under de båda band-
739 740 väfnålarna, 739, ses en s. k. *boleffjöl*, 740, hvarpå kvin-
norna lindade upp sina hårband, då dessa ej användes.

Af stort intresse är den rika samlingen af sländor, s. k.
741 742 *spåntenaar*, 741, samt trissor af tälgstén, 742. Af den pri-
mitiva spinnkroken, som vid tvinningen vreds rundt mellan
fingrarna, är sländan en utveckling. Man försåg nämligen
skaftet med en tyngd, vanligen en trissa, som ej sällan var
af sten. Denna verkade som balanshjul, så att sländan,
hängande i tråden, lättare snurrade rundt, sedan den med
handen försatts i rotation. Sländans form har delvis bibehållits i den senare uppfunna långrockens spintten samt
743 i en del spoltenar, 743, och torde delvis direkt ha användts
för långrock, att döma af snoddskårorna. Öfvergångsformerna
äro nämligen talrika både i typ och användning. Detta gäller
äfven den på 1500-talet i Tyskland uppfunna spinnrocken i
modern mening med spinnvindel. En kombination af en
dylik spinnrock och spolrock utställes på pallen. Den kalla-
des *högrock*. Spinnvindeln är tillfälligt utbytt mot en spol-
744 ten. De båda korta sländorna, 744, med klumptyngd upp-
till ha användts af skomakare för tvinning af becktråd.

Vid förfärdigande af rep och tömmar användes sär-
skilda verktyg. Först spanns garn af blånor med *tvinn-*
745 *krokar* af egen typ (*reptenar*), 745, hvilka ha en sned
tvärså för uppnystning. Sedan man erhållit 9 eller 12 dy-
lika fullnystade, snoddes garn från exempelvis 3 och 3 hvar
746 för sig ihop till gröfre rep på en repvind, 746, och behöfdes
repen eller tömmarna ännu gröfre, sammantvunnos med en
särskild tvinnapparat med vefinrättning flerdubbla garn från
flera repvindor. Detta tog stort rum och skedde ej sällan
ute i det fria.

Af linfastetyper förekommer här ett flertal, såsom den
747 748 allmänna *kräcklan* (*krack*), 747, det spolformiga, 748, och
749 750 det götiska *linhufvudet*, 749, *linkammen*, 750, och de nord-
svenska *linspirorna*, bland hvilka märkes särskildt den präk-
tiga, längst till höger, (*handrock*). En öfvergångstyp mellan

kräcklan och det götiska linhufvudet har också förekommit i
Värmland (belagd också i Norrland). Det hade längre gre-
nar än kräcklan, sammanbundna upptill. Linhufvudets form
har delvis rönt inverkan genom denna omvandlade kräckla.
Andra verktyg, som belysa arbetets historia, äro exempel-
vis *kammakar*- 751, och *sadelmakarklämman* (*»klypa»*), 752, 751 752
samt *räckspaden* och *räcknageln* (*»skinnrevija»*), 753, för be- 753
redning af fårsinn. Nedtill på vägen ses en järnklafve med
förråd af *kvärnstenshackor*, 754. För urholkning af träkärl, 754
vattenrännor o. d. användes tväryxa med hålegg, *»tälxla»*,
755; 756 är ett *brännjärn* för brännornament. 755 756

Vägg III. Först en samling seldon. Intressant genom
sin utomordentligt konservativa ornametik är den vackra sam-
lingen af *selpinnar* och *selknän*, 757, af älghorn. Goda värm- 757
ländska smidesarbeten äro den prydliga *järngrimman*, 758, 758
och *koklafven*, *»bjällspännel»*, hvilka mycket likna norska
dylika. Samlingen af selbågar är tämligen brokig, såväl
hvad form som material beträffar. Lokorna visa jämte barock-
och rokokoförmer äfven en älderdomligare typ med enklare
ornering, och remhållet tvärsigenom, i stället för de vanli-
gare sidohålen eller järnögglorna, representerar ett äldre typo-
logiskt stadium. *Koskällan*, 759, är ovanlig genom storlek 759
och form. 760 är en klamp, som fastbands vid en hästs 760
ben för att hindra honom att flöja. — På pallen och hyl-
lorna visas en uppsättning ornerade *skrin*, bland hvilka både
västgötska, 760, och uppsvenska drag göra sig gällande,
det senare bl. a. i de i Bergslagen så mycket nyttjade *mat-*
säcksspannarna, *»farskorgar»*, 761, (se ock följande rum). 761
Närmast utgången demonstreras en del matlagningsdon
såsom *brödkafklar*, 762, och *ostkar* af trä. Ostillverkningen
florerade i de i norra Värmland länge bibehållna fåbodarna.
I de små karen gjorde säterjäntorna ostar åt sina utvalda.
På pallen stå *saltburkar*, 762, och en *mjölkstäfva*, *»kolla»*, 762
763, samt en typisk mjölkbunke. Under den här ej vidare 763
allmänna grytvinden ses en täljstensgryta med järnband.
Liksom i Dalsland och Bohuslän har täljstenen här haft

vidlyftig användning. Därpå gjordes, utom kokkärl, t. ex. strykjärn, ljusstakar, smörbyttor, bläckhorn, ja supkoppar och till och med pärthållare. Tillverkningen inom landskapet har säkerligen varit, anknuten till täljstensbergen i norra delen af Gunnarsskogs socken.

I golfmontern midt i rummet fortsattes utställningen af mat- och dryckeskärl. Ett ståtligt svarfärbete är den stora masurskålen öfverst. *Pokalerna*, »kalkar», af trä (de öfre hyllorna på sidan åt ingången) äro typiska västsvenska dryckeskärl. De målade ha fått lyxprägel för att användas vid fester, främst bröllop. Så bär t. ex. den vackra kalken 764 i midten, 764, en s. k. brudskänkskalk, följande inskrift: »Att P:eningar S:amla S:silver Och D:ocater 1822». Den användes nämligen för insamling af penninggåfvor på bröllopsaftonen. Mellan de mindre stå brännvinstumlar och träkoppar och längst till höger en sockerskål i fågelform, s. k. 765 »anerung» (= andunge), 765, till formen öfverensstämmande med de särskildt i Norge vanliga ölgässen. Äfven *dryckesbollarna* (hyllorna därunder) ha sin egentliga spridning i Västsverige. Bland de med karaktäristisk målning äro ett par s. k. brudskålar med kvinnonamnsinskrifter. De ha användts på samma sätt som den nyss omtalade kalken. Jämte dem utställas äfven ett par mjölk- och matskålar och en 766 tappskål, 766. På nedersta hyllan här och på andra sidan mot utgången står en rad *dryckeskannor*, »tvebottenkannor», liknande dylika i Dalarna. Några bevisa sig genom ornering och form också vara afsedda för de festliga dryckeslagen. På sistnämnda sida utställas öfverst smörkalkar och byttor, och därunder en samling laggade eller svarfvade stop och pipkannor, hvaribland de präktiga *dryckesstoppen* af masur intaga en särställning. De likna norska dylika; en del, t. ex. 767 767, äro också tydligen af norsk tillverkning.

Tillsammans lämna dessa kärl en imponerande bild af den omsorg och mångsidighet, som den hos oss frodigt utvecklade dryckeskulturen ernått. Den bottnar också i traditioner sedan hedenhös. I monterns tredje öppning

finnas bordkärl, öfverst, bl. a. en serie fotfat. Därunder utställas täljda och urgröpta matkärl, tråg och »kotskålar», hvaribland en af utomordentlig storlek användts att salta ned kött i. I midten trattar och silar. Det laggade tunnkaret, »rostbytta», 768, fylldes med halm, hvarigenom ölet silades 768 vid brygd. På liknande sätt användes de urgröpta kärnen, 769, vid brännvinsbränning. I *mjölkasilarna*, 770, silades 769 770 mjölken genom nöthårssduk eller granris. Slutligen utställas här en samling *skopor* och *slefvar*, de största använda att ösa säd med.

I montern vid fönsterväggen visas några värmlandsdräkter, nämligen från *Ny, Dalby* och *Östervallskogs socknar*. Till dalbydräkten hörde bl. a. praktfullt utsydda *vantar*, 771, af hvilka tumvantarna äro förfärdigade medelst 771 syning, »bindning», med nålar af metall eller bën. Sådana *nålar* utställas i monterns midtafdelning, 772. Vantarna ha 772 paralleller i Dalarna. På sidoväggarna ses en serie olikartade *käppar* för män och kvinnor, säkerligen ursprungligen mera afsedda att ge värdighet och prydnad åt dannemannens och dannekvinnans uppträdande än som stöd. Bland dem en *bergsmansyxa*, 773. Nedanför på golfvet i vänstra afdel- 773 ningen askar af olika typer, hvaraf en, 774, är af norsk 774 härkomst. I monterns centrum äro sammanförda upptill en serie mässingsföremål, präktiga prof på konstnärlig bygdeslöjd. Dit höra *nyckelhakarna*, 775, *byxhängslena*, 776, 775 och de i rik mångfald varierade *knapparna*, af hvilka en del likna norska, andra, 776, äro dala-arbeten, köpta af 776 kringvandrande dalkarlar. Flertalet äro dock värmländska. På öfre hyllan ses också några formar för knappar, kråsnålar o. d.; 777 är en *lerkärna* för gjutning af hästpinglor. 777 *Snusdosor* af mässing voro vanliga och bland dem kunna 778 nämnas de runda »Karl-Johans-dosorna», 778, som ofta 778 användes af kvinnor. Den i äldre tid efter sin hitkomst allmänt hemodlade tobaken röktes i pipor af olika slag, ibland rikt utskurna. En del pipor funnos, som hade slängen af tagel med hornspetsar, hvilka förfärdigades af pipmakare,

som svarfvade spetsarna på särskilda svarfstolar, s. k. tatter-
 779 stolar, 779. En dylik utställes på golfvet i högra delen af
 montern. Den sattes i rörelse med stråke. Under de långa
 vinterkvällarna sysslades med träslöjd, hvarvid bl. a. skedar
 och slevvar förfärdigades, ej sällan vackert skurna. En sam-
 ling sådana utställes här, hvaribland märkas »långskedarna»,
 780 780, med vidhängande låsprydnad, samt de i gotisk tradition
 781 skurna »kronskedarna», 781.

På de nedre hyllorna visas några dekorerade lerfat af
 svensk och norsk tillverkning, *pokaler* och *tumlare* af mäs-
 sing, *askar* och *dosor* samt *ljusstakar* af en mängd olika
 typer. På vänstra sidoväggen i montern märkas slutligen
 782 en del *barkbröd*, 782, från 1780-talet.

Rum 24. Västmanland. Museets västmanländska af-
 delning är tämligen representativ för den centralsvenska all-
 mogekulturens husgeråd. Sammanhanget med Dalarna är
 klart framträdande, speciellt i Bergslagen. I jordbruksbyg-
 derna omkring Mälaren göra sig andra drag mera gällande,
 som tillhöra Mälardalen i gemen. Västra delen af land-
 skapet, främst i nordväst med Ljusnarsbergs och Grythytte
 socknar, har fått en särprägel genom de sedan 1570- och
 80-talen inflyttade *finnarna* (jfr sid. 60). På vägg I, till
 höger om ingången, utställes en liten samling af deras typiska
 föremål såsom kärl och transportredskap af näfver och rot-
 tågor, näfverskor etc., som utförligt skildrats på tal om
 Värmlands finnbygder.

På andra sidan ingången ses först tidmätare, hvaribland
 800 ett par *solur* af sten, 800. Dylika ha haft en vidsträckt
 användning hos allmogen, speciellt i mälattrakten.

Vidare är möbelsamlingen belysande. *Utdragssoffan*,
 801 801, med kraftigt svängda karmar och ryggstöd och intres-
 sant målning, har stått i hvardagsstugan i ett bondhus, där
 de inre mullbänkarna ännu bildade en upphöjning längs
 innerväggarna, hvarför soffan endast har ben på framsidan.
 802 Därför *tafletter*, 802. Till höger härom en hylla med
 typisk målning, och i formen helt öfverensstämmande med

den i Svealand och Norrland vanliga skåptypen. Den stod
 vid dörren i anderstugan. På hyllorna ha uppradats bränn-
 vinskaggar samt laggade stop och pipkannor. Dessa se-
 nare äro vanligen målade i rödbrunt och blått eller svart
 (jmf också på midtbordet i rummet!) och i hög grad ka-
 raktäristiska för Svealand. De äro ej bordskärl i egentlig
 bemärkelse utan hade som hufvuduppgift att stå fyllda med
 dricka för husfolket, som vid behof släckte sin törst direkt
 genom pipen. — Under hyllan står bl. a. en *tvebottenkanna*,
 803, som haft pip.

I hörnen vid vägg II tvänne *hörnskap* med typisk
 bergslagsmålning. Det högra stod vid anträffandet i en
 pigkammare i en loftbod med svale. I dessa särskildt i
 Bergslagen omhuldade och utvecklade bodar hade man i
 öfre våningen i regel dräng-, pig- och klädkammare. Möble-
 manget bestod åtminstone af sängar, stundom var det dock
 rikare, och väggarna voro försedda med målningar.

En chiffonier, 804, med empire-hållning och ett mat- 804
 skåp, 805, med rokokomässig målning visa olika stilarters 805
 anpassning efter allmogens traditioner. Mycket ofta äro
 möbler och bonader målade af dalkarlar, som ströfvade om-
 kring i bygderna och bland allmogen utbjödo sin konst-
 färdighet. Alster af deras konst äro väl *hängskåpet*, 806, 806
 midt på väggen, samt de å vägg III utställda *målningarna*.
 den ena framställande en häradsdomare i dräkt från 1830.
 Ett skrin på fot, s. k. *nattlåda*, 807, ses midt på pallen, 807
 vägg II. Närsläktade med den äro *kiststolarna*, 808, 808
 egentligen skrin på fyra ben, men försedda än med rekt-
 angulära ryggbrickor såsom de tidigare 1600-talsstolarna,
 än med ryggstöd af spjälör. Den i medeltidsartad kon-
 struktion utförda karmstolen, 809, till höger om matskåpet, 809
 är likaså intressant. Till en gammal bondstugas möblering
 hörde vidare en *handklähållare*, 810, som vanligen hade 810
 sin plats vid dörren och uppbar den långsmala handduken.

Med en nyare tids smak följde slutligen behovet att
 med träsnitt eller handmålningar i ramar af glas eller trä

fylla tomrummen å stugans väggar. Mycket vanliga voro de s. k. kistebrefven, som ofta utgingo från Lundströmska tryckeriet i Jönköping och såldes å marknaderna i bokbindarstånd. Handteckningarna utgjordes af namnsdagsgratulationer, minnen af bröllop, begrafningar m. m. och beställdes hos någon sockenartist. Här äro utställda s. k. **811 kryckebref**, **811**, d. v. s. lyckönskingsbref i samband med den »begåfning», som fästefolk erhöi af ungdomen i samma bylag, och hvari samtidigt också, åtminstone i de mera konservativa trakterna, ingick s. k. kryckor, hvarmed här åsyftas de bröllopsstråd, som fördes till bröllopsgården. Detta bruk skedde i Västmanland ej sällan under den formen att åt fästmannen upprestes en gran midt för stugudörren, medan trädet åt flickan framräcktes rikt klädt i brokig pappers- och blomsterskrud (jfr s. 48.).

812 Under nattlådan ses ett skrin, **812**, af sen medeltida prägel.

Öfver denna, på hyllan, utställes en rad af dessa **813** präktiga svarfvade *masurkannor*, **813**, som äro typiska för 1500-talet. Förekomsten i Västmanland synes ha varit särdeles stor. Den största, i midten, har fortfarande kvar något af den röda färg, som var så omtyckt under dessa kärls modeperiod och sedan länge bibehöll sig, särskildt hos allmogen i Götaland och angränsande landskap. Andra dryckeskärl, särskildt belagda hos allmogen i våra bergslager, äro *kopparbägarna* (på skåpet) som ersatte liknande **814** af silfver. Bland *selkrokarna*, vägg **III**, är en, **814**, gjord af en bågbojd gren med ett knippe kvistar å bågryggen. Den hör till sällsyntheterna och saknar motstycke i museets samlingar. Därefter följa mangelbräden och textilredskap, **815** hvaribland böra framhållas de spirformiga *linfästena*, **815**, *twinnkrokarna*, med ett uppnystadt stycke tagelsnodd på **816** den ena, **816**, samt de med karfsnitt ornerade föremålen, **817**, **818** linklyftan, **817**, och härfelv, **818**.

På pallen står vidare en *korgsäng*, alster af en tillverkning, som särskildt framträd i bygderna vid Mälaren.

Till vänster härom ses en laggad *träflaska* med sugpip, **819**, hvilken medfördes på åker och äng med mjölk eller **819** svagdricka; vidare en *smörkärna*, af ett stycke. Bland *skrinen* på hyllan öfver sängen är ett, **820**, med snedställda **820** sidor och egenartade sniderimönster. Denna typ förekommer ej sällan med beslag i 1400-talets stil.

Till höger om dörren utställas redskap för mattillredningen. Däribland framträda de genombrutna metallformarna för färsk-ost, s. k. *oststjärnor*, **821**, vidare *ostkar*, **821** *saltkar*, **822**, och *durkslag*, **823**. Märk också på pallen **822**, **823** *hemkvarnarna*, **824**, för malning af säd i hemmen. Den **824** ena är daterad 1675.

På pallen i rummets midt ses förutom det runda bordet med en »*postillastol*», **825**, med året 1796, en *bord-* **825** *stol* af samma typ som den i Närke, sid. 55, omnämnda. Nedomkring dessa möbler utställas tvänne typiska, ehuru olika konstruerade matsäcksspannar, s. k. *dalspannar*, **826**, **826** emedan de medfördes för matsäcken vid de regelbundna bergslagsresorna, hvarvid säd medtogs till utbyte mot järn. Ett annat slags *matskrin* är **827**, som har sina motsvarig- **827** heter i Uppland och norrut.

I fönsterväggsmontern, till vänster, utställes museets enda fullständiga västmanlandsdräkt: mansklädseln från Fellingbro socken, om hvilkens ålder från Engelbrekts tid en del ohistoriska sägner länge vunnit tilltro. I den form den här möter kan den ej vara äldre än senare delen af 1700-talet, hatten från 1800-talet. På 1830-talet bars den allmänt, och ännu vid början af 1880-talet kunde man, ehuru mera sällan, få se den. Särskildt vid begrafningar förekom den rödkragade rocken något talrikare, ty likbärarna öfverenskommo emellanåt att för större högtidlighets skull ikläda sig densamma. Det bör här kanske tilläggas, att sysslan att bära lik vid begrafningarna plägade gå i tur bland sockenbönderna. — På väggen i denna, liksom i motsvarande monter på andra sidan, ses karaktäristiska väfnader. På sidoväggen käppar, hvaribland en *nämndemanskäpp*, **828**. **828**

I nästa afdelning af samma monter utställas öfverst belysningsredskap, hvaribland här blott kunna nämnas de enkla 829, 830 *järnljusstakarna*, 829, samt *gruflampan*, 830, af ett kohorn. Vidare visas bl. a. en samling af mindre dryckeskärl af 831 silfver, tenn och trä. Märk vidare askarna, 831, af flätade rottågor, — tydligen af lapskt ursprung.

I snedmontern belysas västmanlandsböndernas kommunala förhållanden af en samling »taflor» och klubbor i fönstermontern. I hvarje större by fanns regelbundet en *bytafla*, 832 832, med bymännens namn eller bomärken, ett slags förteckning öfver bylagets besutna bönder. För ordnande af 833 fattigvården hade man en *fattig- eller liggeklubba*, 833, och 834 en *skjutsklubba*, 834, till ledning för ålderstigna och orkeslösa fattighjon, så att dessa vid ankomsten till byn skulle kunna taga reda på, hvem de hade att vända sig till för erhållande af husrum, vård och vid behof äfven skjuts. Dylika klubbor hafva brukats intill vår tid. Om flera af de utställda exemplaren heter det, att de förvärfvades 1884 till museets samlingar mot det att nya anskaffades i stället. Rörande användningen meddelas följande. Då en tiggare kommer till byn och begär kvarter, hänvisas han till klubban, som finnes i den gård, hvilken senast härbärgerat en fattig, att han därefter må uppsöka den gård, som kommer därefter i den bestämda turen. Med klubban i handen erhåller han alltid kvarter. En af de utställda *tiggarklubborna*, 835 835, som tillhört Gammalhytte bylag i Järboås socken och bär året 1731, är ovanligt nog prydd med inskrifter och en konstfärdigt snidad rosett.

Af monterns innehåll må vidare påpekas en *tvillingssked*, 836, 837 836, med hvilken brudparet skulle äta, samt en *raklåda*, 837, för rakdonet.

I midtafdelningen är keramiksamlingen af särskildt intresse både genom form och färg. De gröna glasyrerna äro ovanliga; paralleller finnas dock inom museets samlingar 838 t. ex. i Norrland. Märk de säregna *lerkrukorna*, 838, med 839 lock och grepe öfver mynningen; en *flaska*, 839, af lergods,

från 1600-talets slut, och ett par *gyckelkrus*. I snedmontern under denna utställas broderade *halsdukar*. De brokiga, med rödt och andra färger, användes vid bröllop och andra glada fester, de med endast hvit brodering vid nattvardsgång, begrafning etc. Ofta var plagget så gjort, att det endast behöfde vändas för att tillgodose dessa båda kraf.

Till höger om midten har sammanförts en mängd föremål af *mässing* för att få framhäfdt, hvilken stor roll mäsingen spelat i allmogens husgeråd åtminstone i Svealand. Hufvudmassan af dessa har tillverkats vid *Skultuna bruk* i Västmanland, inrättadt redan under 1600-talets första årtionde, ehuru det först är på 1700-talet som tillverkningen får den stora omfattning och vidsträckt spridning, som den sedan haft. De äldre snusdosorna af mässing med figurscener och kalendrar äro af holländsk tillverkning, de yngre, däribland de med »runstafven förswenskad» från slutet af 1700- och början af 1800-talet, gjorda vid Skultuna. Öfverst en rad af de vackra genombrutna kjortelsäckarna, som kallas *pryskor*, 840. I snedmontern märkas, utom nyssberörda 840 ting, främst *bergsmansyxorna*, 841, (hvarom se sid. 85), 841 och vidare ett *skohorn*, 842, med året 1627. I dräkt- 842 montern till höger härom utställas plagg hufvudsakligen tillhörande den kvinnliga färnebodräkten. Märk de säregna lifstyckena med »bunta», valk som uppbar kjorteln; *öfverärmarna*, 843, för kvinnor, att draga öfver lentygsärmarna, 843 då man ej ville ömsa linne, men likväl synas ren; och de egendomliga mössformerna. På golfvet ses till vänster ett par s. k. *svenskskor*, 844, från Munktorps socken. De ha 844 mellansulor af näfver och öfverlädret fäst vid sulan liksom på becksömskor, fastän här spikadt. Namnet synes ha uppkommit i motsättning till finnarnas skodon. De äro belagda i Värmland (jmf. sid. 64), och svenskskomakare omtalas redan på 1600-talet i Dalarna.

Mycket ovanligt till formen är det med kälningar, listverk och målning sirade skrinet på monterns golf.

Rum 25. Dalarna. Redskap för hemslöjd; seldom och fortskaffningsmedel; ljusstakar och elddon; matlagning; bordskärl; musikinstrument; skrift och skrifttyg; tidräkning, mått, mål, vikt och räkenskapsföring.

Å vägg **I** till höger om ingången: redskap för skinnberedning, en hemslöjd, som i Dalarna öfvats kanske i större omfång än annanstädes i vårt land. En af de här utställda
875 räknaglarna, 875, har årtalet 1650. Vidare är att märka
876 formstämplar, 876, till läderskärmar för mansmössor; sko-
877 878 879 makarverktyg, 877, tryckklubba, 878, och stockar, 879, för tryckning af färgmönster på linne- och kattunväfnader, holk,
880 880, för brynsten, buren i bältet, o. s. v.

881 882 Till vänster om dörren: linklubba, 881, linklyfta, 882, kallad »gärma», »rätu» eller »bråk», linkam, 883, m. fl. ovanligare redskap för linets brytning och beredning; olika sländformer, samt »långrockar» eller »herkular» (linhufvuden),
884 884, ett slags linfästen, kring hvilka linet upplindades, då man spann på slända. Till förvaring af spinnredskapen hade man stundom ett kogerliknande fodral, »sländfodret»,
885 885. Å pallen: en plockmaskin för upprispning af tyglappar till »plockull», som blandad med fårull spinnes till garn.

886 I väggmontern: herkular, äfven kallade hörkollar, 886, af en kortare typ än de nyssnämnda; företrädd af exemplar från 1600-talet intill 1800-talets slut. En typisk dalasak är
887 äfven rockstickan, 887, ofta hängande vid en ålskinnsbindel. Sedan linet uppvirats å linfästet, lindades bindeln kring det samma och fästes yttermera med stickan. Band- eller flät-
888 stickan, 888, är ett redskap för flätning af band, en teknik som varit mycket allmän i Dalarna. Inom gnidstensgruppen må särskildt påpekas ett par »attgnuggare» och
889 »attstjedar» af trä, 889, med hvilka kvinnorna glättade sina mössor, som de kallade »attar», hattar, samt de flaskliknande
890 »stärtjelstenarna», 890, af glas. Hvad dessa senare angår må nämnas, att de icke tillvaratagits i Sverige utom Dalarnas

gränser, men att de dock någon gång påträffats bland graf-gods från järnåldern.

I monterlådan: nålhus, 891, bestående af en hylsa af 891 renhorn eller mässing och i denna några tyglappar, i hvilka nålarna instuckos. Denna form för nålhuset är en mycket gammal företeelse med härstamning från förhistorisk tid. Prototypen för densamma är hittad i grafvar från yngre järnåldern. Märk äfven saxarna, 892, ännu ofta nyttjade i 892 hela landet som ullsaxar, hvilka i denna form äga anor minst lika gamla som nålhusen. Rörande bandväfsbrickorna, 893, 893 hafva vi förut sid. 13 lämnat några uppgifter. De här utställda gjutformarna, snörmärlemått, 894, äro ej oviktiga 894 dokument för kännedom om dalabefolkningens smycketillverkning och smyckeformer. Under monterlådan ses en följd af mangelbräden. Bland dessa märkes särskildt en typ, som genom sin form af klapprä väsentligt skiljer sig från de hos oss vanliga.

Selbågsutställningen å fönsterväggen är bland de rikhaltigare och intressantaste i sitt slag, med ornamentsmotiv, hvilkas utveckling kan följas från en mycket tidig medeltid. En del af typerna visa ganska stor frändskap med selbågsformer från järnåldern; andra äro utvecklingsformer med romanskt kynne, o. s. v. Af intresse är att de mot hästkroppen hvilande träklamparna i så stor utsträckning endast äro fastbundna vid bågen. I detta sammanhang anteckna vi slutligen de typiska hufvudlagen, 895, för häst, 895 och betslen, 896, med träkafle och sidostycken af renhorn 896 eller gethorn. Bruket af slika betsel är mycket gammalt. Man har påträffat liknande betsel bland stenåldersfynd i Skåne. Märk vidare järnklaftarna, 897, hästtrugorna 897 (på pallen till höger), 898, af järn, hvilka bindas under 898 hästens fötter vid resor öfver svagt frusen myrmark eller då snön har skare, samt i monterlådan budfärdslänkar, 899, med hvilka skällkon pryddes vid färder till och från 899 fäbodarna. I närmaste monterlådan, vägg **III**, ses vidare en vacker samling selpinnar af älghorn.

Utställningen af belysningsmedel i väggmontern till höger om utgången, vägg **III** och däromkring, innehåller med små växlingar ungefär samma former, som mött oss i det föregående. En viss lokal prägel utmärker dock de vanligen tvåarmade ljusstakarna af järn med sina skramlande hängen och äfven de genombrutna lyktorna med trästomme. Järnstakarna äro i allmänhet smidda af myrmalm och upp-gifvas vara tillverkade i Älfdalen, en bygd, som sedan gammalt prisas för sitt järnsmide.

I väggmonterns nedre del samt i lådmontern utställas en serie föremål med inskrifter bestående af runor eller blandskrift, s. k. dalrunor. Våra fäders runskrift har nämligen i norra Dalarna bibehållit sig längre än någon annanstädes i vårt land. Detta är fullt i stil med denna provins' utomordentliga kulturkonserveratism och traditionstrohet. Som 900 en stor märklighet må påpekas en *sticka*, 900, med runserien sådan den med små växlingar brukats i Älfdalen från urminnes tid och långt inpå 1800-talet, här och där tydligen till 1800-talets slut. Prof på inskrifter med runor utställas här på skålar, linfästen, by-klubbor etc. Annars förekomma inskrifterna också på hus, möbler samt s. k. kasstickor, som utställas i golfmontern midt i rummet. In- 901 skriften på skålen, 901, har denna lydelse: »E. E. S. aver giort den skål i brusbo by den 5 setmber år 1746», etc. och på botten: »mig till eder oc ingen skam» o. s. v. 902 Märk vidare en handskrift på björknäfver, 902, (sådana finnas omtalade från äldre tid äfven i andra landskap); vi- 903 904 dare bokhållare, 903; en ask, 904, med s. k. »jättkallstyl» eller skrift med något omformade bokstäfver, hvilken an- 905 vändes af vallgossar; skolklubba, 905, som angifver den ordning i hvilken bymännen skulle mathålla skolmästaren; 906 907 slutligen pekpinne, 906; glasögon, 907, o. s. v.

På andra sidan dörren utställas redskap för matberedning. Flera bland dem äro synnerligen ursprungliga, så 908 exempelvis *flottuln*, 908, för smörkärning; *gröttvuren* eller 909 *kräklan*, 909, för vispning af gröt; samt en stor del af de

saker som höra till brödbaket. Andra utmärka sig genom ovanlig form och en viss bygdeprägel. Hit hör »*gåsformen*», 910, från Särna. Till större högtider skulle enligt gammal 910 sed hvarje familjemedlem i ett matlag få en större eller mindre portion smör, som var formad i en dylik smörform. En sådan smörportion kallades »gåse».

Flaskorna, 911, af näfverremсор eller nöthorn äro af- 911 sedda för grötsalt och medfördes, då man drog till fabodarna och »slogarna», såsom myrslåttren kallades.

I monterlådan en *brödhylfel*, 912, med årtalet 1676. 912 Liknande brukades ännu på 1880-talet till hyfling af hårdt bröd för »sull», en maträtt af brödsmulor och sur mjölk. Som en stor sällsynthet, till hvilken få museer torde kunna visa motstycke, må slutligen påpekas en samling nödbröds- 913 ämnen från 1868, samt *nödbröd* bakadt af agnar, 913, och bark, 913 914. Hvad barkbrödet angår har det brukats under en lång tidsföljd i vårt land. En venetian, som på 1420-talet reste genom en del af mellersta Sverige, sannolikt Dalarna, berättar, huru han emellanåt bjöds på bröd af malen bark, och konung Kristofer af Bayern (1440—1448) erhöi, såsom be- 915 kant, tillnamnet Barkekonung på grund af den nödtid, som i vårt land inträffade under hans regering. Ännu under 1850-talet bakade dalallmogen hafrebröd med tillsats af malen bark eller halm. De utställda barkbrödsprofven äro gräddade i goråjärn och minnen från »det svåra året» 1868. Till barkmjöl användes endast den inre, finare barken af ungtallar. Den afflåddes med en för ändamålet gjord mejsel af ren- eller älghorn, kallad *furutyckla*, 915. Linné 915 beskrefver 1734 barkbrödsbaket på följande sätt: »när barken är afskalad, torkas han, tröskas, males, siktas, lägges i bakträget utan jäst, slås på kokhett vatten, arbetas till tunnbröd; med malne, dock nysiktade agnar, att han desto bättre må hänga ihop, hvarföre och jäst uteslutes.»

Af stort intresse äro vidare de på pallen utställda runda järnhällarna, 916, med 3 ben eller liggande på en trefot 916 af järn. De användes att grädda s. k. skällkakor på.

Dylika hällar att baka bröd på ha gamla anor. Nämnas kan att Olaus Magnus på 1500-talet afbildar och omnämner dylika, likaså omtalas de på 1600-talet i Norge, där de användes att baka flatbröd på och kallades »tacker».

Af smärre husgeråd på vägg **III** och fortsättning vägg **II** kunna nämnas *trattar*, *skopor* och *slefvar*, bland de se-
917 nare en »ösa», **917**, från 1639, *sil* med *silhår*, konstfärdigt
918 arbetade *ringar*, **918**, af näfver, å hvilka stekpannorna med
 innehåll framsattes å matbordet, m. fl., och af matkärlen
919 920 *förningsfat*, **919**, för gästbud, *matskålar*, **920**, af masur,
921 kokta i vassle och däraf hvita och vackra, *smörställ*, **921**,
 och *smöraskar* af många slag.

Märk äfven den af en trädstam gjorda *mjöl-* eller *råg-*
922 923 924 *tunnan*, **922**. Grythängarna af järn, **923**, eller af vidjor, **924**,
 äro numera inskränkta till långfabodarnas eldhus, men ha
 ända sedan järnåldern förekommit i samma form i hela
 Europa (jmf. Uppland, sid. 57).

Dryckeskärnen från Dalarna erbjuda ett rikt material
 för studiet af gammalsvenska kärlformer och bordseder.
 Belysande är Linnés uppgift 1734, att »mest öfver hela Da-
 larna, helst hos bergsmän brukas ganska öfverflödigt väl-
 kommer när någon främmande kommit första gången.
 Samma består av 2 å 3 stop iskänkte uti ett bufflehorn,
 pocal eller kanna, som måste inexcusabelt utdrickas, fast
 magen skulle sprängas, hufvudet spricka och hälsan, allt
 lifvets nöje, valedicera.» Utpräglade daltyper äro *kosorna*,
925 926 **925**, *tvåbottnakannorna*, **926**, och i viss mån äfven trä-
927 skålarna med pipränna, **927**. Kosan är antingen helskuren
 eller laggad samt försedd med handtag, som erinra om
 hästhufvud; tvåbottnakannen har formen af en stäffa med
 fast täckskifva öfver mynningen. Som hon gemenligen bru-
 kades som skänkkanna vid bröllop, kallas hon ofta »gäsbos-
 kannan». Såväl kosan som kannan förekomma tidigt på
 1600-talet bland dalfolkets bordskärl. Museets äldsta »gäsbo-
 kannan» bär årtalet 1644. Till skämtkärnen höra *gäsbosnarren*,
928 929 **928**, och *knotskålarna*, **929**. Å en af de senare läses: »Jag

är en kop så from, stundom är jag ful men mestadelen
 tom, åt mig ur och sätt mig ner.»

Som prof på Dalarnas folkliga musikinstrument äro ut-
 ställda *hummel*, **930**, *nyckelharpa*, **931** (se sid. 16 och 48) **930 931**
psalmodikon, **932**, *säckpipa*, **933**. Säckpipan består af »på-
 sen» och tre träpipor, »basen», »fingerpipan» och »munstyc-
 ket». Af äldre tiders musikinstrument är säckpipan det,
 som längst hållit sig kvar i Dalarna. Det utställda exemp-
 laret inköptes 1902 i Nås socken från en medelålders man,
 som kunde både förfärdiga sitt instrument och spela på
 det. Vidare *fingerpipa*, **934**, *vallhorn*, **935**, af bock- och **934 935**
 nöthorn, samt *näfverlurar*, **936**. **936**

I golfmontern: runstafvar, födelselängder och kasspin-
 nar, byklubbor och karfstickor af många slag, ägnade att be-
 lysa samfundslifvet, jordfördelningen och kommunalväsendet
 i de gamla dalabyarna, samt slutligen alnmått, besman m. m.

Rörande runstafven och dess anordning se sid. 18; fö-
 delsedagslängderna utgöras af å träskifvor, kafvelbräden
 och stickor inskurna initialer och födelsedata för en släkts
 medlemmar och kunna omfatta flera generationer; så t. ex.
kafvelbrädet, **937**, med åtminstone tre släktled under tiden **937**
 1721—1803. En liten *pinne*, **938**, med initialer och årtal **938**
 emellan 1699—1737, kallas uttryckligen »ätteklubba». Hit
 höra äfven de s. k. *kass-stickorna*, **939**, som upptaga ett **939**
 hjonelags ättlingar i ett eller flera led. Stickan ned-
 sattes vanligen vid hufvudet på småttingarna, då de lågo
 i *kassen*, **940**. Troligen föreligga i dessa klubbor och stickor **940**
 minnen från hedenhös, minnen, som måhända kunna för-
 klara, huru det var möjligt för de gamla nordborna att
 under en tid, då man icke förde skattelängder och kyrk-
 böcker, uppställa förfädratal på ett par tre århundraden.

Men äfven på andra områden hade detta gamla bruk
 med anteckningslängder, kaflar och stickor funnit använd-
 ning. Man förde *båsticken*, **941**, öfver det arbete, som **941**
 hvar och en inom byn skulle utföra vid byggandet af
 kyrkbåten; *gärdesgårdslängder*, **942**, öfver gärdesgårdarnas **942**

underhåll; *såg- och kvarnstickor*, 943, öfver hvars och ens såg- och mälldagar vid byns brädsåg och husbehofs-
 944 kvarn; *rotetaflor*, 944, öfver roteböndernas bidrag till sol-
 945 datens aflöning; *refstickor*, 945, angifvande storleken af hvarje bondes jordlotter inom byns område. Som bekant har hemmansklyfningen och ägoblandningen ingenstädes i vårt land varit så stor som i Dalarna. Det berättas, att vid storskiftena på 1820-talet var det ganska vanligt, att en bonde kunde hafva mer än etthundra tegar af åker och äng spridda öfver en stor landvidd.

946 *Träpilarna*, 946, hafva burits såsom vaktmärken 1860, då vasamonumentet vid Utmeland invigdes.

Dalarnas alnmått och besman utmärka sig ofta genom egendomlig form och hög ålder. Flera af de utställda alnarna äro skurna af snedvridna eller på annat sätt missvuxna spön och grenar; besmanen utgöras ej sällan af en trädgren med en oformlig själfvuxen klump; grenen bildade häfstång, klumpen motvikten. Det äldsta besman med dagteckning, som museet äger från Dalarna, har årtalet 1663.

Märk slutligen kronstängerna i taket, hvarom närmare sid. 83. Den mellersta har en mera gotisk form än andra, som representera romanska eller förromanska traditioner.

Rum 26. Dalarna. *Byggnadsdelar; rumsinredning; bordskärl; njutningsmedel; vapen och dräkter.*

947 Vägg I. I montern: fat af lergods, däribland ett, 947, med årtalet 1644, som tills vidare är museets äldsta daterade
 948 svenska lerkärl; vidare *gästabudsknifvar*, 948, af egendomlig form, med i skaftet instucken liten gaffel; rökipor, snusdosor m. m. Tobaken användes såsom njutningsmedel af så väl män som kvinnor, dels såsom snus, då den be-
 949 reddes i en *snuskvarn* af trä, 949, dels såsom röktobak, då den karfvades på karfstock. Karaktäristiska dalkarls-
 950 pipor äro de små *järnpiporna*, 950. Ett mycket omtyckt njutningsmedel, som ännu i dag är gängse i
 951 Dalarna, är *tuggkådan*, 951. Den insamlas på granen. Linné omtalar 1734, att hvitlök och tuggkåda brukades

mycket i kyrkan af kvinnfolk. »Den tilltuggas af vallkullor, pojkar eller käringar tills kådan blir hvit, seg, så att hon kan dragas långt mellan tänderna, ju längre hon kan dras, ju bättre sägs hon vara preparerad».

Skedarna utmärka sig ej sällan genom smakfulla sniderier och äfven egendomliga former. De vackraste bland dem äro gåfvor från bygdens unga drängar till de »gäfvaste» kullorna. Många uppgifvas vara skämtscedar, hvilka framlades på gillesbordet för att genom det bryderi, hvari de satte gästerna, som skulle använda dem, öka bordsglädjen.

Dörrhandtagen, klädhängarna, 952, m. m. hafva tillhört 952 dels åbyggnader på fäbodvallarna, dels gamla härbren inom byarna. Till äldre stuginredning höra *kärllhyllan* och de i taket upphängda märkliga *kläd- eller kronstängerna*. I gamla stugor funnos två dylika stänger, som hängde tvärs öfver stugan och delade rummet i tre områden med olika rang. Lägst på rangskalan stod området mellan dörren och första kronstängen. Parallell till detta förhållande kunna påvisas från flera delar af vårt land. Den märkligaste äga vi i den gamla helsingelagen, som har olika straffbestämmelser för brott, begångna inom de sålunda skilda stugområdena. Lindrigast straffades brottet, om det var begånget mellan dörren och eldstaden, hvilken, då lagen nedskrefs vid början af 1300-talet, låg midt i stugan, strängare vid eldstaden, och strängast, om det begicks fram i stugan mellan eldstaden och gäfvelväggen.

Såsom mindre vanliga möbelformer må påpekas en *ball*, 953, en *ståstol*, 954, för småbarn, och den stora *sängen* från 1693. *Barnkassarna*, 955, äro karaktäristiska 955 dalasaker. I detta sammanhang må slutligen anföras *sängstaken*, 956, utgörande återstoden af en ståndsäng lik den 956 som finnes utställd i skåneafdelningen, rum 2.

Å väggarna prof på dalkarlsmålning. Liksom sydsvenskarna har dalkarlen sedan gammalt brukat kläda sin stuga med målningar å papper eller väf. Helgdagsstugor i Dalarna prydda med dukar och målningar omtalas 1757

och sedan ofta. De flesta af dalkarlsmålningarna härstamma från Leksands och Rättviks socknar, där målar-släkter äro kända åtminstone från slutet af 1700-talet.

Folkdräkterna äro här företrädta af sockendräkter från *Särna, Orsa, Mora, Rättvik, Boda* och *Leksand*, alla redan vid 1700-talets början fullt utbildade sockenuniformer. Bäst hafva moradräkterna bibehållit sitt gamla kynne. Moradräkten är, såsom redan s. 53 antydts, den första, om hvilken vi äga uppgift, att den genom stämmobeslut fastställes. År 1666 förmåler ett kyrkostämmoprotokoll, att »then gamble och alfvarsamme klädedräkten afflägges och uthi ett nytt och lättfärdigt maneer förbytes», samt vidare, att »Möders-målet förackadth warder», och blefvo »uppsyningsmännen» (d. v. s. fjärdings- och sexmän) med anledning häraf till-sagde att de brottslige förmana och, om detta icke ville hjälpa, anklaga och bötfälla. »Ithem och slutit wardt, att Manspersoner, som härmed beslagne blefvo, til Soldater sjelftagne warda skola». År 1669 förnyade och utvecklade stämman sitt beslut. En beskrifning, som Linné 1734 har lämnat öfver morafolkets klädsel, stämmer i det stora hela öfverens med den här utställda, som dock knappast är mera än 50 år gammal. Särnadräktens största märklighet äro skoplaggen, *husskor* och *lönskor*, af ålderdomlig snitt och ludet skinn.

I väggmontern till höger om ingången: dräkt detaljer, hörande till festlig utstyrsel, så t. ex. kvinnomössor från 957 skilda socknar, däribland en högtidsmössa, *stamhätta*, 957, af en typ som varit förhärskande i Transtrands och Lima socknar, och som med hvit undermössa, »gvithatt», samt i nacken nedhängande tofsar, »stöbb», bars af hustrur och enkör; boda- och rättvikskullornas märkliga mössformer: 958 *gråhättan*, 958, med röda nackband och bollar, »tuppor»; 959 *kattunshättan*, 959, för flickor under konfirmationsåldern; 960 961 samt *löen-*, 960, och *silkeshattorna*, 961, de båda senare anmärkningsvärdt nog försedda med en spetsmössa, »timp», då de buros af ogifta kvinnor; vidare gagneskvinnornas

lurka, 962, och rikt broderade *silkeshätta*, 963, *svärdsjö-* 962 963 *mössan*, 964, som tillhörde den gifta kvinnans festdräkt, 964 och den gula *lufvan*, 965, från Leksands socken. Stam- 965 hättan, så kallad på grund af sin förmenta likhet med en båtstam, är numera liksom rättviksdräktens kattuns-, löen- och silkeshattor ur bruk.

Å monterns botten ligga några solur, *solklockor*, 966, 966 medelst hvilka man af solens läge på himmelen kunde se tiden under dagens lopp. Det stora *byxsäcksuret* med boett af tenn torde vara alster af moramännens slöjd. Smyckena liksom kronorna tillhöra brudutstyrseln. Märk vidare en rad diademliknande hufvudprydnader, *krans-kulle-la*, 967, en för Malungs socken egendomlig brudpige- 967 utstyrsel. I snedlådan: *rödband*, 968, hvilkas användning 968 framgår af den ena leksandsdräkten i fönstermontern, en samling brudpigeband, *braskband* med *brasktuppor*, 969, 969 m. m. dithörande, från Mora, Leksand och Ore; *brudgums-bindlar*, 970, eller hattband för leksandsbrudgummar; bro- 970 derad manshalsduk, kallad *ark*, 971, m. m. 971

Prof på smycken, bälten, *klackskoningar*, 972, väskor 972 och halskläden äro utställda i golfmontern; lifstycken, van-tar och handskar i väggmontern till höger om utgången. En pilbåge med pil samt en serie käppyxor utgöra prof på gamla dalavapen.

Bland yxorna är särskildt en s. k. *stridsyx*, 973, med 973 årtalet 1637, anmärkningsvärd såsom en god företrädare för 1500- och 1600-talens bondevapen. Med många öfver-gångsformer ändrades vapenyxan till *käppyx*, 974, och 974 denna slutligen till kryckkäpp. Vapenyxan, som i om-växlande form och storlek brukats af allmogen i hela Norden, hölls vid bärande alltid med framåtvänd egg, så att handen grep om vapnet och skaftet tjänade som staf. Käppyxan bars ännu mot 1700-talets slut af Dalarnas bär-gsmän och framstående bönder såsom ett värdighetstecken. En öfvergångsform från käppyx till krycka föreligger i

975 den utställda käppyxliknande *nämdemanskäppen*, 975, med årtalet 1771, hvilken allt igenom är af trä.

Rum 27. Dalarna. Möbler, väggmålningar och fortsättning af dräktutställningen.

Möblerna bära spår af växlande stilarter.

De äldsta dalstugornas möblering var ännu i manna-minne till större delen väggfast och utgjordes af bänkar, hyllor och inbyggda sofplatser såsom i museets rättviks-interiör, rum 15. Äfven skåpen kunde vara fasta vid väggarna. I allmänhet voro de dock flyttbara och ofta föremål för rik utsmyckning.

Till de ursprungligaste former för rörliga sittmöbler 976 höra kubbstolen och krackpallen. *Kubbstolen*, 976, är den äldsta stolform vi, hvad Norden angår, känna. Sannolikt fanns den redan före vikingatiden. Den är, som synes, urholkad ur en trädstam och tämligen konstant till sin form. Typen har varit allmän i Dalarna och Värmland, men är äfven tillvaratagen i Dalsland, Gästrikland, Helsingland och Härjedalen. *Kracken*, äfven kallad *krackpall*, 977 977, är gemenligen tillyxad af en krokvuxen trädstam eller rot med kvarsittande grenar, som bilda ben åt pallen. 978 *Brudstolen*, 978, bär spår af flera smakriktningar. Den brukades, heter det, vid bröllop, då bruden hissades och bars omkring i densamma.

979 En vacker skåptyp är *skänken* eller »*skåp'illan*», 979, å hvilken husets prydligare bordskärl och dryckeskar utställdes. Den har utvecklats ur en gotisk skåpform och har längst bibehållit sig i Västerdalarna. En något yngre 980 typ är 980, hvarpå några för öfre Dalarna typiska spånaskar med genombrutna ornament uppradats. De äro fästmansgåfvor, tillverkade under arbetsanställning nedåt 981 landet. En annan möbel är *skänkskåpet*, 981, som erinrar om renässansens möbelarkitektur men är prydt med relief-sniderier efter utpräglade gotiska motiv. Enligt uppgift 982 härstammar det från hedemoratrakten. Ett *hängskåp*, 982, från samma bygd och prydt med liknande sniderier, visar,

att skänkskåpet, hvad orneringen angår, icke är alldeles enastående.

Bordet i rummets midt har den form, som denna möbel erhöill under 1400-talet. Med renässansen uppkom det fyrbenta bordet.

I taket fortsättning af museets märkliga kronstångsamling, hvars märligaste exemplar här exponeras, och å väggarna dalamålningar, här med ämnen valda ur folklivet och af stort kulturhistoriskt intresse. Så t. ex. »Flickorna hissa Bruden, sedan Gummorna Detta kallas långDansen i Mora», 983; »Bröllopsfolket drager tallen till bröllopgården», 983 984; »Bröllopsskaran i Orsa, då de fara från kirkkan til Bröllopgården 1834», 985; »En Hungkarls begrafning och ett 985 Barns. Gamla sorgedräkten i Mora», 986; »Här skall ni få 986 se på en Skomakare Werkstad år 1844», 987, m. m. 987

I dräktserien: två *dräkter* från *Gagnefs* socken för gift kvinna, den ena »gästbosdräkt», festdräkt, den andra vinterdräkt; vidare *nåsdräkt*, hvardags- och mindre helg-dagsdräkt för man; *ålsdräkt*, festlig utstyrsel för gift kvinna; *flodadräkter* för man och kvinna vid högtidliga tillfällen; *järnadräkt* för kvinna; samt *kyrkdiräkter* från *Malungs* socken för man och kvinna.

Liksom i Värmland och Västmanland (jfr s. 60 och 70) samt Norrland i allmänhet gör sig äfven i Dalarna ett finskt inflytande starkt gällande inom åtskilliga socknar. Märk näfverskorna och andra alster af näfverslöjd.

Rum 28. Dalarna. Interiör af en dagligstuga i *Lima socken*. Från en större bondgård i Backholn: förstuga med utbyggnad, kallad »bafre», hvardagsrum och »nystuga», samt en från förstugan skild kammare, »kove». Hvardagsrummet har två dörrar, den ena ledande till kammaren, den andra till förstugan; ett fönster å hvardera långväggen och ett på gafveln. Spiseln inrymmer bakugn med »gruvan», en nisch utanför ugnsmynningen, samt eldstaden. Å spiseln mot åskådaren vända sida synes en lucka, som stänger ingången till ett rum öfver ugnshvalfvet, en af gammalt folk omtyckt

liggplats. Ställningarna kring spiseln äro torkplatser för våta kläder. Möbleringen i sin helhet utgjordes af två sängar, som stodo i hvar sin ände af ena långväggen. Rummet emellan dem upptogs af en väggfast bänk och vägghyllor för matkärl; här hade ock vattenämbaret plats. Stenhällen i golfplanet framför bänken kallas »grytstenen». Längs gafveln och andra långväggen stodo väggfasta bänkar och i vinkeln dem emellan ett bord. Slutligen visas här, huru den ena kronstängen var upphängd i taket.

Publikationer,

utgifna af Nordiska Museet.

Fataburen,

kulturhistorisk tidskrift, utgifven sedan 1906. Arligen fyra häften, 256 sidor, med bilagor. Pris pr år 5 kr.

Meddelanden från Nordiska Museet.

1881—1903.

Bidrag till vår odlings häfder,

1, 2 och 4—10. Sthlm 1881—1910. Pris från 75 öre till 3 kr.

Afbildningar af föremål i Nordiska Museet.

1—7. Pris 1 kr. 50 öre pr häfte.

Bilder af utställda föremål,

utgifna af SUNE AMBROSIANI. 300 ill. 1 kr. 50 öre.

Publikationer,

utgifna genom Nordiska Museet eller behandlande föremål inom Nordiska Museet.

Wistrand, P. G., Svenska folkdräkter.

Sthlm 1907. Pris 20 kr.

Upmark, G., Möbler i afdelningen för de högre stånden.

100 planscher, däraf 16 i färg. Pris inb. kr. 32,50. P. A. Norstedt & Söners förlag. Genom bokhandeln.

Wallin, Sigurd, Seglora kyrka på Skansen.

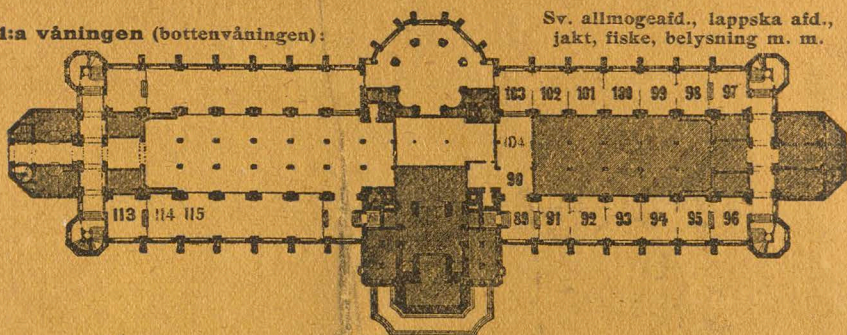
Sthlm 1918. Pris 4 kr.; i bokhandeln 5 kr.

Erixon, Sigurd o. Kjellberg, Sven T., Svensk byggnadskultur I. Ronneby byggnadshistoria.

Sthlm 1918. Pris 15 kr.

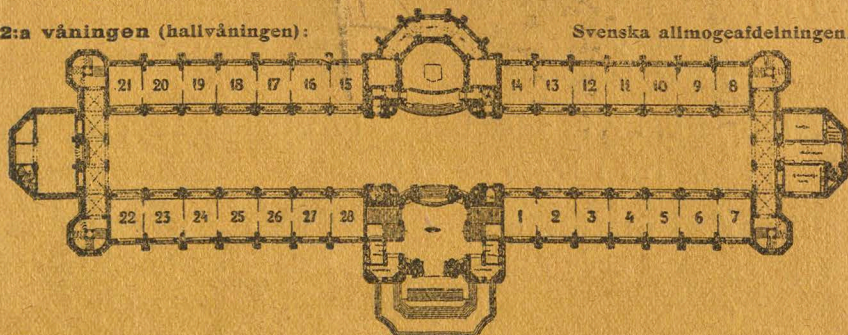
1:a våningen (bottenvåningen):

Sv. allmogeaïd., lappska aïd.,
jakt, fiske, belysning m. m.

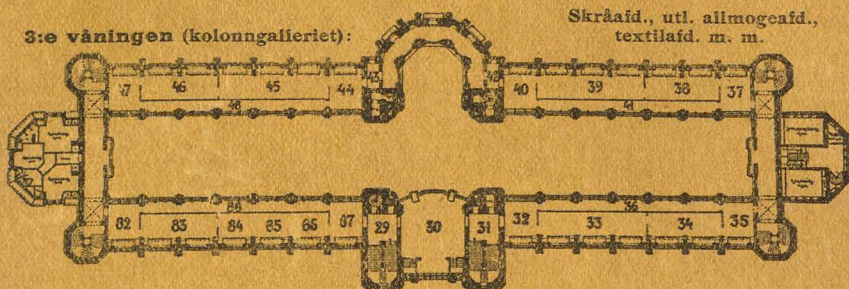
2:a våningen (hallvåningen):

Svenska allmogeaïdelningen.

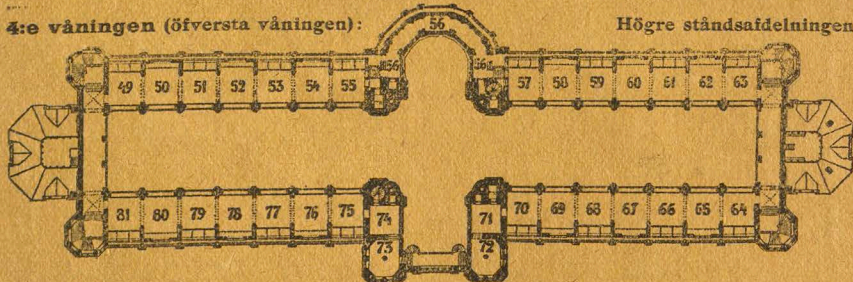
3:e våningen (kolonn-galleriet):

Skråaïd., utl. allmogeaïd.,
textilaïd. m. m.

4:e våningen (öfversta våningen):

Högre ståndsaïdelningen.

Nordiska Museets samlingar belysa hufvudsakligen svenska folkets kulturhistoria. Det bör därför ligga i allmänhetens intresse att föremålen ej skadas. Hvarje beröring af föremålen skadar dem.